

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра мистецьких дисциплін

ТЕМА

«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ»

Кваліфікаційна робота

Галузь знань 01 Освіта

Спеціальність 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Освітній ступінь: магістр

Кваліфікація: магістр музичного мистецтва. Викладач диригентсько-хорових дисциплін. Режисура музично-виховних шкільних заходів

Виконавець:

Галініна Наталія Олександрівна
студентка VI курсу, 66 групи

Науковий керівник:

Огієнко Дана Петрівна
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:

Чуприна І. С.
викладач-методист

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 7	
1.1. Проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності та її історичний аналіз...7	
1.2. Характеристика музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів 15	
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	26
2.1. Зміст та структура підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів.....	26
2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності учнів початкових класів	32
Висновки до другого розділу.....	
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	36
3.1. Стан готовності студентів до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів	38
3.2. Організація експериментального дослідження	53
3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	61
Висновки до третього розділу.....	65
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах розвитку світової культури ХХІ століття мистецька освіта України набуває нових рис та виходить на якісно новий рівень, маючи чітку тенденцію до удосконалення. Зміна технологій вимагає створення умов, при яких нинішня освіта має бути підпорядкована набуттю знань та розвитку творчих особистостей.

Концепція розвитку освіти в Україні спрямована на задоволення індивідуальних потреб молодших школярів в інтелектуальному, моральному та фізичному вдосконаленні, формування культури здорового і безпечного способу життя. Проблема поліпшення якості дозвіллевої діяльності дітей в школах є актуальною і важливою. Організація дозвіллевої діяльності впливає на формування особистості дитини. Всебічний розвиток є необхідною умовою для вирішення завдань, що стоять на сучасному етапі розвитку суспільства.

Основні напрямки розвитку мистецької освіти в Україні визначаються Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державною національною програмою «Освіта (Україна ХХІ століття)», Національною доктриною розвитку освіти України у ХХІ ст., іншими нормативно-правовими та нормативно-методичними актами, що регламентують діяльність системи вищої освіти у нашій країні.

Актуальність дослідження полягає у необхідності теоретичної та методичної розробки змісту і вдосконаленні та розширенні форм підготовки майбутнього учителя до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Увага до цієї проблеми існувала завжди, на сучасному етапі освітнього процесу зростає інтерес до особистості, тому проблема розглядається на новому рівні.

Позакласна робота дає більше можливостей аніж просто урок. На уроці дитина має обмежені рамки, а в дозвіллевій діяльності може відкрити себе

повністю. Також дитина підвищує свій інтелект не тільки на уроці, а ще і в процесі дозвілля. Тому сфери дозвіллевої діяльності є дуже важливими.

В системі педагогічної освіти передбачається якісна професійна підготовка майбутнього вчителя. Важливою функцією вважається формування особистості педагога, який здатний творчо підходити до вирішення завдань, а не тільки професіонально. Головне завдання педагога виховати в дитині з ранніх років здатність глибоко відчувати і розуміти мистецтво. «Те, що упущено в дитинстві, дуже важко, майже неможливо надолужити в зрілі роки», – говорив В.О. Сухомлинський.

Головна роль у педагогічній системі належить навчальній діяльності де відбувається виховання особистості учня, але формування особистості відбувається не тільки завдяки навчанню, а й в процесі дозвіллевої діяльності.

Вільний час це простір, в якому відбувається фізичний та духовний розвиток людини. До цієї проблеми зверталися представники класичної педагогічної думки: Я.А. Коменський, С.Т. Шацький, К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, пов'язуючи вільний розвиток особистості з правильною організацією її життєдіяльності, ураховуючи фактор вільного часу. Великий інтерес становлять роботи сучасних учених, які зробили значний внесок у розробку проблеми організації вільного часу молоді: І.С. Кон, А.В. Мудрик, Г.О. Євсєєва, Г.В. Бочарова, Д.С. Махов, С.А. Шмаков.

Автори наукових досліджень у галузі підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти (І.Д. Бех, Б.А. Брилін, Ф.М. Гоноболін, Р.С. Гуревич, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюн, А.Й. Капська, Н.Є. Мойсеюк, В.А. Роменець, В.А. Сластьонін, М.І. Сметанський) відзначають важливість організаторських умінь у діяльності вчителя, необхідність пошуку шляхів і засобів його професійного становлення, а також вказують на недостатню розробленість цієї проблеми, особливо щодо виховання у позанавчальний час.

Таким чином, виходячи з вищесказаного, нами було обрано тему магістерської роботи: **«Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів».**

Мета дослідження – виокремити, теоретично обґрунтувати педагогічні умови що забезпечують підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Відповідно до поставленої мети визначенні такі **завдання дослідження:**

1) проаналізувати стан висвітлення проблеми дослідження в психолого-педагогічній літературі та визначити напрями її подальшого вивчення;

2) охарактеризувати музично-дозвілєву діяльність та її роль у формуванні особистості молодших школярів;

3) виділити та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів;

4) вивчити стан готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності учнів початкових класів;

5) проаналізувати та узагальнити результати експериментального дослідження.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в ЗВО до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Методологічну основу досліджень складають загальнофілософські положення про особистість, наукові концепції виховання, розвитку педагогічної творчості майбутнього вчителя.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз психолого-педагогічної, історичної літератури з теми дослідження; аналіз методик, програм, за

допомогою яких здійснюється виявлення шляхів розв'язання проблеми дослідження; **емпіричні**: анкетування, бесіди; педагогічний експеримент для перевірки ефективності даного дослідження

Апробація і публікація результатів дослідження. Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво та освіта новації і перспективи» 18 квітня 2019 р.

Структура магістерської роботи зумовлена логікою дослідження і складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (усього 73 найменувань), 5 додатків. Робота містить 2 рисунки, 7 таблиць. Загальний обсяг магістерської роботи становить 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності та її історичний аналіз

Аналіз літератури [3; 7; 15; 73 та ін.] виявив, що сформувалися два шляхи щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів. По-перше, активно розвивається педагогіка вищої школи в напрямі спеціальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва на відповідних факультетах, який орієнтований на роботу з дітьми різних вікових категорій, у тому числі й молодших школярів. По-друге, послідовно забезпечується засвоєння майбутніми вчителями музичного мистецтва основ музичного виховання в процесі фахової підготовки.

Переконливою, на наш погляд, є думка І. Бойчева, який стверджує, що система загально-педагогічних знань, умінь і навичок є загальною, єдиною, а тому необхідною кожному вчителю незалежно від спеціальності для реалізації його соціально-професійних функцій. Увесь комплекс педагогічних дисциплін, на думку дослідниці, визначає «професійну спрямованість», складає «ядро професійної підготовки студентів» педагогічного ЗВО [2]. У свою чергу, З. Курлянд [24] обґрунтовано доводить необхідність цілісності підготовки вчителя. Органічне поєднання загально-педагогічної та вузькоспеціальної музичної підготовки відстоює також Ю. Бардаєвська [3], на думку якої, результативність педагогічної діяльності може бути забезпечена тільки при достатньо високому рівні педагогічних здібностей і підпорядкованих їм спеціальних здібностей.

Як зазначають дослідники (Г. Падалка [37], О. Рудницька [44] та ін.), якість мистецької освіти вчителя прямо залежить від опанування ним усіх складових фахової підготовки, засвоєння комплексу суміжних філософських, естетичних, культурологічних, педагогічних та інших гуманітарних знань, необхідних для формування комплексних фахових уявлень про функціонування мистецтва в загальній культурі суспільства до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів [48, с. 116]. Конструктивно розглядаючи проблему взаємодії педагогіки і мистецтва, О. Рудницька наголошувала на тому, що лише на основі глибокого аналізу педагогічних проблем ерудований фахівець здатний віднайти оригінальні та ефективні шляхи досягнення поставленої мети [44, с. 11-12]. Аналізуючи специфіку і складність діяльності вчителя музичного-мистецтва, Г. Падалка стверджує, що в ній поєднуються одночасно два фахи [37, с. 24].

Таким чином, вузькопрофесійний і однобічний підхід до музично-педагогічної підготовки вчителя музичного мистецтва, відокремлений від загально-професійної підготовки, знижує якість формування готовності майбутніх фахівців до здійснення організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів. Тому розробка обраної проблеми здійснюється на перетині в наукових дослідженнях із підготовки вчителя музичного мистецтва – до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів у цілому та його мистецької підготовки зокрема.

Важливою складовою загальної готовності до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів є готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації дозвіллевої діяльності учнів, яку тлумачимо як цілісне емоційно-психологічне та змістово-методичне утворення, що об'єднує налаштованість студентів на організацію музично-дозвіллевої діяльності (естетична спрямованість педагогічної дії), засвоєння ними системи мистецько-педагогічних знань (когнітивно-мистецька обізнаність), формування вмій організації музично-дозвіллевої діяльності (креативно-методична вмільність), оцінювання її результативності в розв'язанні

завдань музично-естетичного виховання молодших школярів (рефлексивно-регулятивна активність).

У процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності, загально-педагогічні вміння й навички стають основою, на якій здійснюється професійна підготовка в межах конкретного виду діяльності, формується й успішно розвивається педагогічна майстерність. Ми виходимо з того, що дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності слід розпочинати з поглибленого вивчення історико-педагогічної спадщини в контексті пошуку перспективних шляхів розбудови фахової освіти вчителя.

За твердженням І. Вохмяніної музично-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного-мистецтва у ЗВО професійної підготовки, спрямована на набуття студентом комплексу спеціальних знань, умінь, навичок з дисциплін музично-теоретичного, музикознавчого, інструментального та вокально-хорового циклів та їх використання в музично-педагогічній діяльності [11, с. 7].

У науковому обігу також зустрічаємо термін “музично-педагогічна освіта”, яку вчені трактують одночасно як результат і як процес музично-педагогічної підготовки. А. Растрігіна дає їй характеристику через визначення мети [42, с. 87]. У своїх працях О. Ростовський об’єднує змістовний і процесуальний компоненти поняття “музично-педагогічна освіта”. Науковець наголошує на перетворювальних та гуманістичних функціях музики в особистісному становленні особистості майбутнього вчителя [43, с. 5]. Як процес і результат підготовки особистості майбутнього вчителя тлумачить музично-педагогічну освіту В. Черкасов [60, с. 27]. Музично-педагогічна освіта у дослідженні А. Щербакова [69] розглядається як сфера суб’єктно-об’єктних і міжсуб’єктних відносин, де музика, учитель і учні об’єднані в єдиному творчому процесі сходження до музично-педагогічних цінностей.

На основі аналізу педагогічних досліджень (І. Вохмяніна [11], В. Дряпіка [17], О. Мороз [29] та ін.) встановлено зв'язок між музично-педагогічною підготовкою та музично-педагогічною освітою, інтерпретовано поняття “музично-педагогічна освіта” як процес і результат фахової підготовки педагога, що уможливорює успішне оволодіння ним сучасною освітньою інноватикою з опорою на загально-педагогічні та спеціальні знання і вміння з метою оптимальної реалізації художньо-творчого потенціалу педагогічної взаємодії з учнівською молоддю на засадах національних та загальнолюдських цінностей.

Складність і неоднозначність поняття “музично-педагогічна підготовка” підтверджується й тим, що окремі вчені як її результативний компонент виокремлюють “музично-педагогічну компетентність”. Т. Танько вказує на її поліфункціональний зміст, який інтегрує в собі професійні теоретичні знання, ціннісні орієнтації і практичні вміння педагога у сфері музичної педагогіки, а також особистісні якості [3, с. 15]. В. Андрющенко наголошує на вагомій ролі музично-естетичної компетентності, із якої починається формування готовності майбутнього вчителя до музично-освітньої діяльності [2, с. 6].

Останнім часом були проведені дисертаційні дослідження, присвячені різним аспектам професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, які точно розкривають обраний аспект: формування готовності майбутніх учителів до організації музично-дозвілєвої діяльності (В. Андрющенко [2], Ю. Бекетова [4] та ін.).

Особливий інтерес для нашого дослідження становлять наукові розробки, присвячені психолого-педагогічним проблемам організації дозвілєвої діяльності в педагогічному процесі сучасної школи та підготовці вчителя до її керівництва. Ураховуючи багатоаспектність і синкретизм дозвілєвої діяльності, яка передбачає використання різних мистецьких засобів, та посилення уваги фахівців різних галузей до соціокультурного й педагогічного потенціалу мистецтва.

Як стверджує Б. Ліхачов, використання мистецтва є необхідним у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя будь-якого фаху, допомагає оволодіти педагогічною майстерністю, оскільки художні твори є найважливішими підручниками з людинознавства [26, с. 208]. Співзвучною такому підходу є позиція М. Лещенко, яка вважає, що, завдяки включенню до змісту навчальних програм мистецького компонента, майбутні фахівці різних спеціальностей опиняються “під естетичною парасолею” [25, с. 25], яка має потужний виховний резерв.

Музично-педагогічна освіта майбутніх учителів закономірно передбачає єдність загальнокультурного і фахового в процесі підготовки. У зв'язку з цим цілком погоджуємося із висновками, зроблені О. Хомич щодо значного відставання вітчизняної педагогіки від зарубіжної в плані впровадження мистецького компонента до змісту загальної та професійно-педагогічної освіти [60]. У зв'язку з цим одним із пріоритетних напрямів поглиблення та оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів дослідниця вважає “використання різних видів мистецтва в якості елементів змісту та засобів художньо-творчої діяльності майбутніх педагогів під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін; активізацію культурно-мистецької діяльності майбутніх педагогів” [60, с. 59-60].

Підхід щодо розширення меж музично-педагогічної підготовки як складової мистецької підготовки обумовлений також тим, що на сучасному етапі реформування вищої освіти в цілому спостерігаються євроінтеграційні процеси. Підтвердженням цьому є висновки Г. Ніколаї, зроблені в ході ретроспективного аналізу та порівняння підготовки вчителів музичного мистецтва в Україні та в Польщі. На думку вченої, музично-педагогічна освіта, як невід'ємна складова мистецької освіти, стає чинником, що об'єднує різні культури [42, с. 28]. Важливою в цій площині є позиція В. Орлова, який доводить “необхідність забезпечення інтегративного характеру діяльності вчителя мистецьких дисциплін, здатного до комунікативної художньої

педагогіки, де мистецтво з об'єкта вивчення переходить у статус суб'єкта живого спілкування” [1, с. 3].

Необхідність здійснення поліхудожньої підготовки підтверджують дослідження сучасних учених про цілісність сприйняття дітьми різних видів мистецтв. Так, на думку Т. Рейзенкінд, поняття “взаємодія мистецтв” розглядається як уніфікований засіб, здатний формувати в майбутніх учителів музичного мистецтва здібність синтезувати різні типи художньо-образних конструкцій і здійснювати одночасний чи послідовний перехід від одного типу конструкції до іншої [23, с. 4]. Така позиція цілком проектується на організацію музично-дозвілєвої діяльності, у процесі якої як засоби використовуються різні види мистецтв (музика, пісня, танець, поетичне слово, живопис, графіка тощо). Тому ми поділяємо думку Т. Рейзенкінд, що поліхудожня підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва є складовою професійної музично-педагогічної освіти. “Професійна поліхудожня діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва є процесом виконання вчителем музичного мистецтва своїх основних професійних функцій у художньому середовищі з метою підвищення його ефективності та результативності” [23, с. 24].

Досліджуючи проблему готовності людини до діяльності, С. Геллерштейн висунув ідею про створення професіографії як науки про вивчення професій [35]. У вітчизняній педагогіці вищої школи професіографічний підхід започатковано у 60-70-х рр., коли було вперше розроблено модель особистості радянського вчителя початкових класів. Наукові розробки в цьому напрямі є предметом досліджень багатьох учених (Ф. Гоноболін [13], Н. Кузьміна [23], О. Мороз [29] та ін.). Творчий колектив науковців під керівництвом Н. Кузьміної обґрунтував основні підходи до створення професіограми вчителя, визначив сукупність головних компонентів педагогічної діяльності та здібностей майбутнього вчителя (конструктивних, організаторських, комунікативних, гностичних тощо) [23, с. 135-136]. На думку В. Сластьоніна, саме професіограма є еталоном моделі

фахівця, яка містить систему вимог до спеціаліста: вимоги до психолого-педагогічної, а також до змісту спеціальної та методичної підготовки за фахом; властивості особистості педагога [51, с. 47].

Оскільки музично-дозвіллева діяльність організовується в контексті виховної роботи, то серед професіографічних досліджень заслуговують на увагу наукові розробки М. Болдирєва [8]. Виокремлені дослідником уміння є, на наш погляд, важливими також у процесі музично-естетичного виховання молодших школярів, оскільки поряд із “умінням планувати виховну роботу, відбирати доцільні види діяльності учнів, правильно враховувати й оцінювати результати виховання”, виділено прикладні творчі вміння (малювати, співати, виразно читати, танцювати тощо) [8, с. 32].

На думку О. Лобової, яка стверджує, що сучасні освітні виклики в галузі педагогіки вищої школи, вимоги культуротворчої спрямованості музичної освіти школярів вимагають комплексного підходу до визначення професіограми сучасного вчителя музичного мистецтва, яка не може обмежуватися переліком фахових кваліфікаційних якостей, а “має виходити на більш глибокі особистісні та більш широкі загально-педагогічні рівні” [28, с. 461] і включає такі основні компоненти: особистісний, професійно-педагогічний, музично-фаховий [28, с. 466].

У контексті пошуку шляхів самовдосконалення вчителя музичного мистецтва формує ідеальну модель К. Завалко [18, с. 74-75], у структурі якої дослідниця виокремлює складові: вчитель музичного мистецтва як особистість, як індивідуальність, як суб’єкт музично-педагогічної діяльності. На думку Б. Нестеровича, художньо-естетична підготовка вчителя початкових класів не зводиться лише до формування вузькоспеціальних навичок. Дослідник пропонує системно формувати різноманітні вміння – художньо-аксіологічні, загально-педагогічні й виконавські [32, с. 16].

Отже, аналіз існуючих підходів до характеристики педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва, який організовує мистецьку освіту молодших школярів, дав можливість виділити специфічні компоненти

діяльності вчителя, спрямованої на організацію дозвіллевої діяльності молодших школярів, та структуру підготовки до неї.

Так, підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності тлумачимо як частину мистецької підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу педагогічного ЗВО як системи, здійснюється у взаємозв'язку із загально-педагогічною підготовкою і передбачає етапність формування готовності вчителя початкових класів до означеної діяльності у єдності знаннево-підготовчого, технологічно-практичного, креативно-організаторського етапів. Таким чином, стає дедалі очевидним, що загально-педагогічна і методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва зобов'язана забезпечити належний рівень готовності майбутнього фахівця до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів й потребує спеціальної розробки.

1.2. Характеристика музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів

Проблема організації дозвілля не є новою й досліджується різними вченими. Так, Н.Б. Бабенко, О.А. Дубасенюк, А.Ф. Воловик, В.А. Воловик В.М. Пічі, виклали теоретичні основи, методика та технологію організації дозвіллевої діяльності. Структуру, принципи та функції дозвіллевої діяльності розкрито у працях В.Й. Бочелюка, В.Д. Петрушева,

В.М. Піменова. Проблему організації роботи у сфері дозвілля досліджували Є.Б. Акнаєв, Ю.К. Бабанський, М.Г. Бушканець, Г.Г. Волощенко, Н.В. Гузій, Т.І. Ковальчук, Т.Ф. Мельничук, Д.І. Пащенко. Питання вдосконалення підготовки майбутнього вчителя до організації дозвіллевої діяльності школярів досліджували І.І. Бойчев, Ю.О. Бардашевська, О.В. Гончарук, Т.В. Яцула.

Феномен організації дозвіллевої діяльності протягом усієї історії людства привертав до себе увагу дослідників, які активно обґрунтовували його соціально-психологічну роль, культурно-функціональне поле дозвіллевої діяльності, освітньо-виховне значення. Важливими для з'ясування сутності дозвіллевої діяльності є психологічні дослідження, завдяки яким напрацьована наукова база вивчення цього феномена.

Розуміння психологічних механізмів організації дозвіллевої діяльності, усвідомлення різноаспектності підходів до цього трактування як психологічного феномена допоможе майбутньому вчителю музичного мистецтва науково грамотно вибудувати стратегію навчально-виховної роботи з молодшими школярами.

Термін «дозвілля» часто пов'язують із відпочинком і вільним часом. Важливо відрізнити ці поняття для вибудовування продуктивної роботи.

За визначенням Є. Чугунової, «дозвілля» – це система різних видів людської діяльності, орієнтованого на реалізацію різноманітних потреб людей і реалізоване у вільний час [7].

На думку І. Боднар «дозвілля» – це сфера нерегламентованої поведінки людей, але в поняття «дозвілля» вкладається й інший зміст: це сфера вільної, нерегламентованої поведінки людини, можливість вибору дозвіллевих занять і в той же час цілеспрямованість самого процесу дозвілля, що охоплює мистецтво, гру, спілкування, розваги, художню творчість тощо» [5, с. 12].

Як вважає Н. Флегонтова, у дозвіллевій діяльності виділяють наступні функції: реактивна і розвиваюча. Розвиваюча функція залучає учня в процес постійного розвитку і пізнання, включає в різні види мистецтва, забезпечує

певний рівень неформального спілкування зі співрозмовником. Компенсує наявний нереалізований потенціал у діяльності через творчість [10].

При аналізі джерел літератури виявлено, що дослідники Т. Фурсенко, І. Полубоярина та ін. відзначають безліч форм дозвілля, які розподіляють у наступні види діяльності:

- активні реакції (прогулянки, ігри, спорт та ін.);
- різні види й форми спілкування (свята, заходи, творчість, конкурси та ін.);
- саморозвиток (книги, фільми і ін.);
- дозвілля в організованих суспільством місцях (виставки, екскурсії, театри та ін.);
- активний саморозвиток, тобто форми творчості пов'язані з фізичною активністю (танці, вокал, творчість, конструювання та ін.).

З вищеописаних видів дозвільної діяльності ми виділяємо наступні форми проведення дозвілля:

- активне й пасивне дозвілля (залежить від активного самостійного включення в саму діяльність і зовнішнього спостереження за її заходом);
- організоване і неорганізоване (тобто постійна активна діяльність або пасивна діяльність);
- індивідуальне / сімейне / громадське (в залежності від місця знаходження індивіда й ситуації організації дозвілля);
- стабільне і ситуативне (заплановане, яке організовується з повторенням і виникає випадково з ініціативи інших індивідів);
- пошукове, репродуктивне й творче дозвілля (в першому випадку – внесення індивідуальних форм і змісту в певні види діяльності, у другому – ґрунтується на звичаях і традиціях того чи іншого менталітету, третій – розкривається індивідуальність особистості);
- соціально-схвалюване і не схвалюване дозвілля найширша група форм дозвілля [10].

Крім форм і видів дозвілєвої діяльності виділяють методи, які визначають зміст процесу дозвілля. Найчастіше вчені виділяють шість методів дозвілєвої діяльності:

1. Гра / ігровий тренінг – метод, який є природним для людини, а особливо для школярів. Через гру розповідаються соціальні взаємодії в дорослому віці. Пропонується вирішення конфліктних ситуацій і навчання виходу з таких ситуацій. У грі легко виявляється лідер і відносини всередині колективу. За допомогою гри можна визначити такі критерії психіки й фізичних можливостей як: сила й швидкість реакцій, здатність підлаштовуватися, емоційна рухливість і витривалість. За допомогою ігор розвивають і навчають важким і складним поняттям і термінам, а також моральним і етичним засадам [64].

2. Театр – метод, завдяки якому учень матиме можливість взяти на себе іншу соціальну роль і зрозуміти почуття, думки іншого через внутрішнє усвідомлення. Театр або часто застосовують термін «казкотерапія», організовують через сценки, обряди з костюмами й зануренням в конкретні або різні ситуації. Через «казкотерапію» багато з фахівців (дефектолог, психолог, педагог) коригують поведінку і «лікують» самого учня, його ставлення до інших і в тому числі до самого себе.

3. Конкуренція – метод, є новим критерієм для освітньої системи. Навчають виховувати уявлення «здорової конкуренції», так як вона породжує прагнення до саморозвитку й появи внутрішньої мотивації, як до процесу навчання, так і загального розвитку. Важливо навчити змагатися чесно й гідно, прагнути досягати високі цілі і вміти приймати поразки.

4. Спільна діяльність – метод, який характеризується рівноправністю між дітьми і дорослими. Повага між учасниками у тому чи іншому заході, але природно з дотриманням субординації. Тут важливий рівноправний внутрішній контакт, який будується на мудрості педагога й поваги учня [65].

5. Виховна ситуація – метод схожий із «казкотерапією», але в ньому немає абстрактних уявлень героїв, тут конкретні ситуації з природними

життєвими труднощами, які створює педагог спеціально для виховання тієї чи іншої якості того, хто навчається. Важливо відзначити, що ситуація організовується несподівано без підготовки вихованців. Така форма дозволяє відзначити природну реакцію того, хто навчається на ту чи іншу ситуацію, а також направити в потрібний напрямок для роздумів і прийняття рішень.

6. Імпровізація – метод, який розвиває мислення, активність і завдяки якому можна відзначити, як склалася імітаційна поведінка дитини. Даний метод не готується заздалегідь вихованцями й демонструє рівень і швидкість розумових реакцій, свідомості й уяви [65].

Вибір методу завжди залежить від цілей педагога, чому він хоче навчити й що хоче показати / розповісти. З цього випливає, що першочергово визначається мета дозвілля, завдання, його зміст і враховуються індивідуальні та вікові особливості вихованців.

Дозвіллева діяльність відіграє одну з найважливіших ролей у житті кожної людини. Навчання дітей організації власного дозвілля має починатися з ранніх років.

Культурно-дозвіллева діяльність – це автономне утворення, яке пов'язане з іншими видами діяльності індивіда (побутовими, соціальними, політичними тощо).

Якщо розглядати культурно-дозвіллеву діяльність як засіб і форму роботи з поганою поведінкою, то завдяки дозвіллю можна сформувати виховне середовище [7].

Однією з відмінних рис дозвілля є емоційне забарвлення й доповнення переживаннями. Завдяки дозвіллю, учню надається можливість займатися тим, що йому дійсно подобається, що приносить задоволення й користь суспільству.

У XXI столітті при всій розвиненості інформаційних технологій необхідно навчати застосовувати й використовувати наявні можливості для саморозвитку та взаємодопомоги (культурні центри (філармонії, театри,

музеї та ін.). Мета таких установ створити умови для задоволення культурних потреб людини.

У процесі дозвілєвої діяльності ставляться цілі й завдання в залежності від потреб. Часто в спілкуванні між учнями переважають діалогові форми спілкування: обмін інформацією відбувається через чергування висловлювань кожного зі співрозмовників, яке базується на прямому й зворотному зв'язку взаємодії.

У формах взаємодії щодо дозвілля учнів можна виділити наступні ознаки:

- зміст (цільова сторона дозвілля – розваги, пізнання);
- час (кількість і частота організації дозвілля);
- характер (пасивність і активність комунікації);
- спрямованість контактів (самостійні контакти, через іншого співрозмовника тощо) [59].

У дозвілєвих формах роботи, які спрямовані на розвиток компетенцій, виділяють:

- роботу в різних організаційних гуртках, творчих колективах;
- оздоровчі та спортивні заходи;
- інтелектуальні та розважальні заходи;
- неформальні свята;
- екскурсії;
- обмін досвідом з відомими людьми і т.д. [10].

Роль дозвілєвої діяльності для кожного освітнього закладу актуальна. Педагоги організують діяльність учнів із метою того, щоб учні змогли в подальшому самостійно організувати себе й своє дозвілля, що сприяє гармонійному розвитку особистості. Часто при неправильному дозвіллі формуються духовні знання людини, що призводить до проявів девіантної поведінки.

Багато психологів та педагогів стверджують, що при несформованості довільних форм поведінки в учнів може бути присутнім підвищена конфліктність і агресія, пасивність і імпульсивність, що пов'язана з проблемами особистісних перетворень і нестійкою емоційно-вольовою сферою.

Так як у молодшому й середньому шкільному віці провідний вид діяльності – навчальна діяльність, важливо й необхідно під час організації дозвілля розвивати вищі психічні функції й залежні від них подальші творчі можливості, які впливають на успіх у процесі навчання. З розвитком засобів масової інформації та інформаційних технологій, а також доступності різної інформації, психіка дітей потрапляє під вплив як негативних, так і позитивних моментів суспільства й життя в цілому. Це підтверджує необхідність постійно збагачувати зміст організації дозвіллевої діяльності.

Музичне дозвілля привертає школярів своєю нерегламентованістю і добровільністю вибору різних форм діяльності, емоційною забарвленістю, демократичністю. Саме музично-дозвіллева діяльність розвиває такі якості, які допомагають особистості не тільки досягти успіху у цій сфері, але й бути творцем художньо-естетичних цінностей, насолоджуватись ними і красою навколишньої дійсності. Відповідно до цього, забезпечення особистісного становлення учнівської молоді шляхом організації музичного дозвілля з орієнтацією на духовно збагачену особистість є нагальною потребою українського суспільства.

Аналіз сучасного стану художньо-естетичного розвитку школярів показав, що саме сфера музично-дозвіллевої діяльності може виступати як цінність духовного світу. Адже захоплення музичним мистецтвом, безпосередня музична діяльність у сфері вільного часу несуть у собі естетичне навантаження, здатне дарувати особистості естетичну насолоду, перетворюючись у процесі взаємодії в її внутрішній духовний зміст, тим самим формуючи гармонійну та досконалу особистість. Завдяки плідному спілкуванню з мистецтвом у сфері музично-дозвіллевої учні набувають

естетичного досвіду, а згодом, з досвідом формується певний естетичний ідеал як своєрідний зразок, із позиції якого особистість вчиться оцінювати різні життєві ситуації, відповідально ставитися до себе і результатів своєї праці, що облагороджує важливі напрями їхньої життєдіяльності, сприяє художньо-естетичному вихованню.

Педагогічні можливості позашкільного виховного простору у межах музично-дозвілєвої діяльності привертають сьогодні все більшу увагу психологів, соціологів, педагогів, оскільки саме тут здійснюється активний контакт особистості з різними видами музичного мистецтва, акумулюється її життєвий і культурний досвід.

До організованих форм музично-дозвілєвої діяльності слід віднести різні музичні гуртки (вокальні, інструментальні, гуртки навчання гри на музичних інструментах, музичні театри, хорові колективи, музичні свята, конкурси, концерти). У межах шкільних закладів функціонують гуртки і студії різних напрямків художньої самодіяльності, художньої творчості тощо. Саме завдяки участі у різних формах музично-дозвілєвої діяльності школярі не тільки пасивно можуть сприймати музичне мистецтво, а й активно діяти, творити. А через процес сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності в учнів формується особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвиваються естетична свідомість, загальнокультурна художня компетентність, здатність до самореалізації.

Досвід поділу музичного дозвілля знаходимо в науково-методичному доробку Ю. Поплавської: музично-дидактичні ігри, які сприяють формуванню конкретних музично-слухових уявлень про елементи музичної мови (мелодію, лад, ритм, тембр, динаміку тощо); музично-дидактичні, у процесі яких закріплюються відомості про нотну грамоту (назви звуків, запис нот на нотоносці, тривалості звуків, знаки альтерації тощо); музично-дидактичні ігри, у процесі яких засвоюються та поповнюються знання про музичні твори і творчість композиторів [10, с. 58]. На думку Б. Нестеровича

[7], виховний потенціал мають ігри-драматизації, створені на музичному матеріалі, “це театралізовані ігри, в яких зміст відтворює події за сюжетом музичного твору (або групи творів однієї тематики)” [7, с. 74]. Науковець відзначає, що мистецькі ресурси містить така синтетична форма позакласної роботи, як гра-подорож, котра “надає можливість організовувати музично-творчу діяльність дітей на тривалому відрізку часу” [7, с. 83].

Науковці та методисти [7, 10, 62; 61 та ін.] радять використовувати в музично-дозвілєвій діяльності музичні комунікативні ігри (ігрові ситуації), які базуються на поєднанні індивідуальних і колективних дій, у яких використовуються взаємодоповнюючі запитально-відповідні репліки, переклички з образним використанням слів. Інтерес становить запропонована Р. Варшавською та Л. Кудряшовою [10] методика проведення дозвілля у вигляді ігор під музику: ретельний підбір музичного матеріалу; слухання музики спочатку вчителем, а потім дітьми; красивий і правильний показ учителем танцювальних рухів; вивчення рухів дітьми; використання елементів розбору музики; виконання команд згідно з музикою тощо.

У своїй праці С. Садовенко розглядає “фольклор як народну музично-поетичну творчість, маючи на увазі власне музично-поетичний фольклор – вокальну (пісенну), інструментальну, вокально-інструментальну й музично-танцювальну творчість народу” [46, с. 18]. На думку С. Садовенко, українські музичні дитячі народні ігри становлять особливий пласт у музичному розвитку дитини. “Це невеличкі музично-поетичні твори, в основі яких лежить розкриття різних життєвих ситуацій засобами музично-рухових елементів шляхом поєднання музики, хореографічних рухів, пантоміми, слова тощо” [46, с. 34]. Дослідник обґрунтовує функції таких ігор: лексико-образна, психологічної розрядки, гедоністична, пізнавально-виховна, комунікативна, мотиваційно-виховна, навчально-виховна, креативна тощо [46, с. 47].

Види народних ігор (рухливі, хороводні, театралізовані, традиційні народні ігри малих форм), виокремлені Н. Кудикіною, пов’язані з піснями,

хороводами і включають музично-ритмічні рухи [22, с. 143]. Н. Кудикіна вказує на те, що в українському народознавстві виділяють як окремий вид “ігрові дитячі пісні”. Науковець слушно стверджує, що часто поняття “танець” і “хоровод” тлумачаться як синоніми, оскільки хоровод передбачає наявність пісні в єдності тексту, наспіву і наслідувально-ігрових дій. Лише в поєднанні таких виражальних засобів, як слово, музика й ігрові дії, хороводні пісні досягають максимального емоційно-естетичного впливу [22, с. 161].

З вище сказаного випливає, що одним із основних завдань є розвиток соціальної активності і творчого потенціалу кожного учня через організацію різноманітних форм і методів дозвілля.

Висновки до першого розділу

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що сформувалися два шляхи щодо підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів. По-перше, активно розвивається педагогіка вищої школи в напрямі спеціальної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва на відповідних факультетах, який орієнтований на роботу з дітьми різних вікових категорій, у тому числі й молодших школярів. По-друге, послідовно забезпечується засвоєння майбутніми вчителями музичного мистецтва основ музичного виховання в процесі фахової підготовки.

Проблема дозвілля учнівської молоді не є новою й досліджується різними вченими. Так, Н.Б. Бабенко, О.А. Дубасенюк, А.Ф. Воловик, В.А. Воловик В.М. Пічі, виклали теоретичні основи, методикку та технологію організації дозвіллевої діяльності. Структуру, принципи та функції дозвіллевої діяльності розкрито у працях В.Й. Бочелюка, В.Д. Петрушева, В.М. Піменова. Проблему організації роботи у сфері дозвілля досліджували Є.Б. Акнаєв, Ю.К. Бабанський, М.Г. Бушканець, Г.Г. Волощенко, Н.В. Гузій, Т.І. Ковальчук, Т.Ф. Мельничук, Д.І. Пашенко. Питання вдосконалення

підготовки майбутнього вчителя до організації дозвілєвої діяльності школярів досліджували І.І. Бойчев, Ю.О. Бардашевська, О.В. Гончарук, Т.В. Яцула.

Важливою складовою загальної готовності до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів є готовність майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації дозвілєвої діяльності учнів, яку тлумачимо як цілісне емоційно-психологічне та змістово-методичне утворення, що об'єднує налаштованість студентів на організацію музично-дозвілєвої діяльності (естетична спрямованість педагогічної дії), засвоєння ними системи мистецько-педагогічних знань (когнітивно-мистецька обізнаність), формування вмінь організації музично-дозвілєвої діяльності (креативно-методична вмілість), оцінювання її результативності в розв'язанні завдань музично-естетичного виховання молодших школярів (рефлексивно-регулятивна активність).

До організованих форм музично-дозвілєвої діяльності слід віднести різні музичні гуртки (вокальні, інструментальні, гуртки навчання гри на музичних інструментах, музичні театри, хорові колективи, музичні свята, конкурси, концерти). У межах шкільних закладів функціонують гуртки і студії різних напрямків художньої самодіяльності, художньої творчості тощо. Саме завдяки участі у різних формах музично-дозвілєвої діяльності школярі не тільки пасивно можуть сприймати музичне мистецтво, а й активно діяти, творити. А через процес сприймання, інтерпретації творів мистецтва і практичної художньо-творчої діяльності в учнів формується особистісно-ціннісне ставлення до дійсності та мистецтва, розвиваються естетична свідомість, загальнокультурна художня компетентність, здатність до самореалізації.

Музично-дозвілєва діяльність дозволяє організувати активну взаємодію між учнями початкових класів та вибудувати індивідуальну роботу. Завдяки цьому виду діяльності можливо виявити й розвинути різні компетенції, у тому числі й комунікативну компетенцію.

Форми, методи й засоби музично-дозвілєвої діяльності – різноманітні, що дає можливість мотивувати майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів. Майбутньому вчителю музичного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно оволодіти науково-теоретичними основами музично-дозвілєвої діяльності, оскільки на сучасному етапі склалася цілісна теорія дозвілля – галузь наукового знання, що формує можливості і процедури заміни реальних систем умовними з метою швидкого аналізу виховних ситуацій.

Спостерігається також значний інтерес учених до цього педагогічного методу, висока оцінка його розвивально-виховного потенціалу, наявність ґрунтовних науково-методичних праць. Однак відзначимо, що менш розробленим залишається мистецький ракурс використання дозвілля при формуванні особистості молодшого школяра.

РОЗДІЛ 2 . ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Зміст та структура підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів

Аналіз системи підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до педагогічної діяльності у сфері організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів засвідчує складність визначеної проблеми та необхідність подолання суперечностей, що виникли, зокрема:

а) протиріччя між традиційною системою організації позакласної роботи і сучасними інтересами та запитам молодших школярів у сфері дозвілля;

б) протиріччя між зростаючими вимогами до професійної культури вчителя взагалі і належною готовністю до організації музично-дозвіллевої діяльності учнів зокрема;

в) протиріччя між насиченим переліком навчальних дисциплін педагогічного фаху та недостатнім методичним забезпеченням цілеспрямованого розвитку відповідних умінь та навичок організації дозвілля школярів;

г) протиріччя між теоретичною підготовкою студентів у цій сфері діяльності та оволодінням ними ефективними практичними методами, формами та способами її реалізації. Для подолання цих суперечностей на сучасному етапі розвитку педагогічної науки виникла нагальна потреба в розробці теоретичної й методичної основи підготовки майбутніх учителів до організації музично-дозвіллевої діяльності учнів у системі вищої педагогічної освіти [3, с. 4].

Так, зокрема, Т.В. Яцула у своєму дослідженні акцентує увагу на недостатній спрямованості педагогічної освіти на виховну взаємодію з

дітьми та молоддю у сфері їх дозвілля. Враховуючи результати теоретичного дослідження стану підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів, реальну соціокультурну ситуацію життєдіяльності учнів у сфері їхнього дозвілля, вчена робить висновок, що підготовка майбутніх учителів до взаємодії зі школярами у сфері дозвілля буде можлива за умови вирішення таких завдань:

- розробки концептуальних підходів до оновлення процесу підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів щодо виховної роботи у сфері дозвілля школярів;

- з'ясування психолого-педагогічних засад розвитку готовності студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів;

- визначення розробки змісту та структурних компонентів культури особистісної взаємодії майбутніх учителів-вихователів як базового утворення зазначеної вище готовності [73, с. 102].

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів здійснюється у процесі вивчення дисциплін: «Сценарно-режисерська розробка музично-виховних заходів», «Організація музично-дозвіллевої діяльності учнів загальноосвітньої школи», «Методика постановки музично-виховних шкільних заходів» під час традиційних форм організації навчального процесу у вищій школі: лекцій, практичних занять, самостійної аудиторної та позааудиторної роботи студентів. Теоретичний та практичний матеріал зазначених дисциплін систематизовано за модульним принципом. Кожен модуль містить логічно пов'язані між собою змістовні модулі, вивчення яких на лекційних, семінарсько-практичних заняттях чи в процесі самостійної роботи повинно забезпечити належну підготовку майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів.

У процесі вивчення дисципліни «Організація музично-дозвіллевої діяльності учнів загальноосвітньої школи» майбутні вчителі музичного

мистецтва засвоюють теоретичні відомості про сутність культурно-дозвіллевої діяльності, її соціально-культурну цінність; ознаки, функції, закономірності дозвілля; форми та види, принципи організації відпочинку; сучасні тенденції культурно-дозвіллевої діяльності; історико-культурні та регіональні особливості організації музично-дозвіллевої діяльності дітей. Окрім цього, студенти засвоюють знання про музично-дозвілєву діяльність, знайомляться з технологічними основами музично-дозвіллевої діяльності та технологіями музично-дозвілєвих програм за видами й жанрами.

Так, зокрема, в ході лекції «Технологічні основи культурно-дозвіллевої діяльності» студенти знайомляться з такими поняттями як: «дозвілля», «дозвілля школярів». Термін «дозвілля» дуже часто вживається в найрізноманітніших сенсах: відпочинок, розвага, задоволення, гра, вільний час, неробоча діяльність, свобода, рекреація та ін. У процесі лекції увага студентів звертається на те, що сучасні дослідники по-різному трактують зміст цього поняття. У процесі лекції викладач звертає також увагу студентів на специфічні ознаки дозвілля: свобода вибору дозвіллевої діяльності; бажання отримати радість та задоволення; самодостатність та самоцінність; компенсаційність дозвілля. Окрім цього, майбутні вчителі дізнаються, що дозвілля має свої обсяги та структурне наповнення. Структура дозвілля охоплює: споживання культурних цінностей, спілкування, творчі заняття, хобі, рекреаційні та оздоровчі заходи, суспільно-корисну роботу, самоосвіту, пасивний відпочинок, асоціальні прояви. Дозвілля виконує наступні функції: рекреаційну, комунікативну, соціальну, творчу, пізнавальну, ціннісно-орієнтаційну, виховну.

Особливе місце в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів займає дисципліна «Методика постановки музично-виховних шкільних заходів». Її вивчення спрямоване на підготовку майбутніх фахівців до режисерсько-постановочної діяльності. Здобуті внаслідок вивчення цієї дисципліни компетентності можуть бути реалізовані в процесі організації і

проведення музично-виховної роботи з молодшими школярами, у процесі розробки плану музично-виховних заходів, в ході постановок шкільних театральних вистав, інсценізацій музичних казок, дитячих оперних спектаклів та мюзиклів, музичних концертів, лекцій-концертів, масових шкільних свят, а також різноманітних форм музично-просвітницької роботи.

В ході лекційних та практичних занять студенти знайомляться з методикою постановки музично-виховних заходів в початковій та основній школі; особливостями постановки концертних програм, театралізованих дійств, музично-виховних заходів з елементами змагання та ін. Для активізації самостійності та творчої ініціативності студентів пропонується виконання індивідуальних та колективних творчих завдань, що надає можливість майбутнім учителям удосконалювати вміння і навички організації дозвілля молодших школярів через розробку проектів та реалізацію їх у навчально-виховному процесі школи.

Одним із найперспективніших шляхів реалізації підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, озброєння їх потрібними знанням і практичними навичками є впровадження в освітній процес активних форм і методів навчання. Активні методи навчання поєднують форми індивідуального і колективного засвоєння професійно-педагогічних знань, умінь і навичок. Окрім, репродуктивного рівня засвоєння основного матеріалу дисциплін студенти виконують репродуктивно-творчі завдання (самостійний аналіз основної та додаткової літератури) та творчо пошукові завдання (пошук літературних джерел, підготовка есе, рефератів, виконання проектних завдань тощо).

Також, в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва широко використовуються наступні інноваційні методи: робота в дискусійних групах, мозкова атака, «коло ідей», рольова гра, обговорення проблем в мікрогрупах, аналіз конкретних ситуацій, метод кейсу, імітаційні вправи; ділова гра, розігрування ролей, ігрове проектування. Означена сфера педагогічної діяльності має суто прикладний характер, тому наголос у виборі

відповідних методів навчання ставиться саме на інтерактивних, серед яких перше місце належить навчально-педагогічній грі: ігри-вправи, ігрова дискусія, навчально-рольова (ділова) гра. У процесі навчально-педагогічних ігор студенти опановують такі методи організації музично-дозвілєвої діяльності, як керування, наставництво, партнерство, підтримка. Для підвищення ефективності навчання майбутніх учителів організації музично-дозвілєвої діяльності учнів початкових класів моделюються психолого-педагогічні ситуації, за якими студенти мають набувати практичних знань, умінь та навичок. При застосуванні таких методів студент змушений активно здобувати, переробляти, реалізовувати навчальну інформацію, переживаючи її в уявній педагогічній ситуації як реальну. Це забезпечує значно якісніше засвоєння навчального матеріалу порівняно з традиційними способами. Використання інтерактивних методів у процесі підготовки майбутніх учителів до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів сприяє розвитку не лише індивідуальних, але й групових умінь, збагачує студентів емоційно-ціннісними знаннями.

Майбутні педагоги повинні оволодіти формами організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів. Виходячи з положення про позитивний виховний потенціал вільного часу учнів початкових класів, майбутній педагог повинен вміти обирати такі форми і види музично-дозвілєвої діяльності, які б відповідали віковим особливостям учнів початкових класів. Для молодших школярів (6-10 років) характерне бажання вчитися, щоб більше пізнати світ. Саме в цьому віці формується наполегливість, працьовитість, відповідальність. Учні цього віку опановують моральними нормами та правилами поведінки, у них формується самостійність. Діти пізнають світ через гру, а тому в основі форм роботи з молодшими школярами повинна бути гра як універсальний метод пізнання, навчання, організації відпочинку. Тому майбутні педагоги мають ретельно готуватися при організації ранків, свят, конкурсів, ігрових програм для дітей

молодшого віку, тому що вони сприймають все через яскраві образи, реквізит, оформлення.

Таким чином, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів є складним багатоступеневим процесом, який триває протягом усього періоду навчання у вищій школі. Він включає в себе систему теоретичних відомостей, які забезпечують формування ключових понять, необхідних для ефективної організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів, а також практичну складову, у процесі якої майбутні педагоги оволодівають сучасними методами й технологіями у сфері організації дозвілля учнів початкової школи.

2.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності учнів початкових класів

У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури [3; 5; 7; 10; 15,63 та ін.] нами було виокремлено ряд педагогічних умов ефективної фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх педагогів у своїй професійній діяльності:

1. Реалізація знаннєвого підходу до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки

майбутнього вчителя музичного мистецтва.

2. Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності.

3. Упровадження творчого підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-дозвіллевій основі.

Обґрунтуємо доцільність виділення кожної з вищезазначених умов.

1. Реалізація гносеологічно-знаннєвого підходу до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Протягом останніх десятиліть у педагогіці вищої школи України посилилась увага до проблем підготовки висококваліфікованих педагогів, здатних працювати в нових соціокультурних умовах і успішно реалізовувати сучасні освітньо-виховні парадигми. Помітно актуалізована проблема підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, від професійного рівня якого залежить якість навчання і виховання наймолодших учасників навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі.

Особлива увага в процесі реформування української системи освіти приділяється її культурологічній спрямованості, яка передбачає суттєве поліпшення естетико-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у контексті зростаючих вимог до рівня його духовно-ціннісної культури. Як свідчать результати наукових досліджень і практика професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, художній компонент такої підготовки є менш вивченим і відповідно досить складно реалізується в системі культурологічно спрямованої підготовки педагогів.

Художня обізнаність майбутнього вчителя музичного мистецтва має інтегративну природу і передбачає системне засвоєння знань у галузі мистецтва, художньої педагогіки і психології, освоєння музично-ігрового репертуару; оволодіння теорією та методикою організації музичних ігор. Майбутній учитель музичного мистецтва у процесі фахової підготовки

повинен засвоїти психолого-педагогічні вимоги до організації музично-дозвілєвої діяльності, що дозволить поступово опанувати різні види музичних ігор.

Таким чином, майбутньому вчителю музичного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно оволодіти науково-теоретичними основами музично-дозвілєвої діяльності. Отже, реалізація гносеологічно-знанневого підходу до організації дозвілєвої діяльності дітей у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва повинна неодмінно здійснюватися з домінантною увагою до естетико-педагогічної складової, котра, у свою чергу, орієнтована на формування вмінь керівництва музично-дозвілєвою діяльністю молодших школярів.

2. Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності.

Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності є шляхом фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Необхідною ланкою педагогічної майстерності організації музично-дозвілєвої діяльності учнів у контексті оволодіння технологіями організації дозвілля являються професійно орієнтовані дисципліни, де студентів навчають алгоритмам організації музично-дозвілєвої діяльності учнів.

Основне завдання при керівництві музично-дозвілєвою діяльністю учнів – це контроль уваги вчителя до виникнення і збереження інтересу дітей упродовж реалізації дозвілєвої діяльності. Тому, організовуючи дозвілля, майбутні вчителі музичного мистецтва мають володіти високою педагогічною майстерністю, адже майбутнім фахівцям необхідно дбати про змістовність та емоційну насиченість усіх етапів дозвілєвої діяльності учнів.

Варто зазначити, що за визначенням О. Савченко, майбутні вчителі музичного мистецтва під час організації музично-дозвілєвої діяльності учнів

на практиці вчать впливати на емоційну та мотиваційно-пізнавальну сферу дітей, розширювати їхні уявлення про особливості й способи художньої діяльності; готувати дітей до виконання нових способів художньо-естетичних дій; залучати до спільного створення або вдосконалення матеріальних атрибутів дозвілля тощо [45, с. 85-86]. Також, у процесі педагогічної практики майбутні вчителі музичного мистецтва можуть набути необхідних педагогічних навичок організації музично-дозвілдової діяльності дітей.

Науковці вважають, що головними елементами педагогічної майстерності також є: високий рівень спеціальної підготовки, знання матеріалу, навчальної дисципліни на рівні останніх досягнень науки; володіння педагогічною технікою, уміння вносити нове, оригінальне в методи, форми і засоби навчання і виховання, організаторські здібності, здатність до самоосвіти і самовиховання, особиста відповідальність за якість навчання і виховання [45, с. 13].

На основі професіографічного підходу Г. Падалка [37] формулює вимоги до змісту, складу й обсягу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Так, у моделі вчителя-музиканта дослідниця виокремлює художню культуру, до якої відносить художній і музичний смак, виконавську майстерність, обізнаність з історією і теорією музики, ознайомленість з іншими видами мистецтва; і педагогічну майстерність, яка є специфічною, оскільки музика обумовлює вимоги до стилю викладання, до педагогічних умінь, надає особливої емоційної спрямованості.

Рефлексивна готовність до організації музично-дозвілдової діяльності молодших школярів має стати результатом оціночно-рефлексивної діяльності вчителя на основі сформованих умінь: здійснювати самоаналіз процесу організації музично-дозвілдової діяльності, вносити конструктивні зміни в процес організації музичного дозвілля, діагностувати ефективність використання різних форм музично-дозвілдової діяльності у роботі з молодшими школярами.

Забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності є основним психологічним механізмом організації ним навчально-виховної роботи. Це сприятиме ранньому формуванню в студентів установок на майбутню професійну діяльність, забезпечить творчо-рефлексивне бачення майбутньої професії.

3. Впровадження творчого підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-дозвілєвій основі.

На сучасному етапі професійне виховання та самовиховання вчителя обов'язково повинно передбачати розвиток здатності до педагогічної творчості. Засобом розвитку педагогічної творчості є музично-дозвілєва діяльність. Така мистецька підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, готовність до музично-дозвілєвої діяльності та її організації та проведення є чинником педагогічного зростання.

Професіограма сучасного вчителя має бути реалізована в єдності трьох основних компонентів: особистісного, котрий відображає ведучі індивідуально-психологічні риси педагога; професійно-педагогічного, котрий передбачає наявність відповідних здібностей, знань, вмінь та навичок; художньо-естетичного, котрий найбільш повно характеризується феноменом естетико-педагогічної культури вчителя.

Нам імпонує позиція науковців (О. Акімова [1], Н. Кудикіна [22], З. Курлянд [24] та ін.), які відстоюють думку про необхідність системно націлювати професійну підготовку педагога на забезпечення емоційно-естетичної виразності діяльності, формування його художньої освіченості, компетентності, на розвиток креативності методичного мислення, готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості та на рефлексивну готовність до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Креативність методичного мислення педагога забезпечується системою вмінь та навичок організації творчої музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів у процесі викладання: уміння інтегрувати різні види

мистецтва в процесі організації музично-дозвілєвої діяльності; уміння добирати музичні ігри відповідно до освітніх завдань; уміння розвивати комунікативні навички в контексті створення музично-ігрового поля.

Висновки до другого розділу

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів є складним багатоступеневим процесом, який триває протягом усього періоду навчання у вищій школі. Він включає в себе систему теоретичних відомостей, які забезпечують формування ключових понять, необхідних для ефективної організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів, а також практичну складову, у процесі якої майбутні педагоги оволодівають сучасними методами й технологіями у сфері організації дозвілля учнів початкової школи.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів здійснюється у процесі вивчення дисциплін: «Сценарно-режисерська розробка музично-виховних заходів», «Організація музично-дозвілєвої діяльності учнів загально-освітньої школи», «Методика постановки музично-виховних шкільних заходів» під час традиційних форм організації навчального процесу у вищій школі: лекцій, практичних занять, самостійної аудиторної та позааудиторної роботи студентів. Теоретичний та практичний матеріал зазначених дисциплін систематизовано за модульним принципом. Кожен модуль містить логічно пов'язані між собою змістовні модулі, вивчення яких на лекційних, семінарсько-практичних заняттях чи в процесі самостійної роботи повинно забезпечити належну підготовку майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Проаналізувавши наукову літературу з проблеми ефективної фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-

дозвілєвої діяльності молодших школярів, нами виділено ряд педагогічних умов, які відображають загальні освітні тенденції в підготовці майбутніх педагогів: реалізація знаннєвого підходу до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів у процесі загально-педагогічної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва; забезпечення рефлексивної готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей у процесі становлення педагогічної майстерності; впровадження творчого підходу до організації позааудиторної роботи зі студентами на музично-дозвілєвій основі.

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МУЗИЧНО- ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

3.1. Стан готовності студентів до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів

Констатувальний етап дослідження полягав у дослідженні стану готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших.

Вибіркову сукупність нашого дослідження склали студенти спеціальності «Середня освіта (Музичне мистецтво)», тобто майбутні вчителі музичного мистецтва, які навчаються за освітніми програмами здобуття рівня вищої освіти «бакалавр» (студенти 1–4 курсів). Вибіркова сукупність експериментального дослідження становила 20 студентів.

Із метою виявлення вихідного стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів було проведено констатувальний етап експерименту. Відповідно до кількості компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності (когнітивно-мистецька обізнаність, креативно-методична вмільість, рефлексивно-регулятивна активність) нами було організовано 3 етапи діагностики, спрямованих на вивчення кожного окремого структурного компонента готовності студентів до зазначеної діяльності.

Перший етап було спрямовано на вивчення якості інтегративно-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (когнітивно-мистецька обізнаність). А відтак, дослідженню підлягали: ступінь засвоєння студентами загально-педагогічних і психологічних особливостей музично-естетичного виховання учнів; обізнаність у галузі

музики в контексті мистецької підготовки; рівень засвоєння музично-ігрового репертуару; оволодіння теорією та методикою організації музично-дозвілєвої діяльності.

Таблиця 3.1

Узагальнені результати діагностування ціннісного усвідомлення студентами виховного значення музично-дозвілєвої діяльності

Показники	Отримані бали			
	0-2 бали	3-5 балів	6-8 балів	9-10 балів
	%	%	%	%
Емоційність сприймання естетично виразного в мистецтві та навколишній дійсності, оціночні реакції під час спілкування з музикою, наповнення їх інтелектуально-образним змістом	28,3	42,1	21,1	8,4
Вибірковість індивідуальних художніх уподобань	30,2	41,2	20,7	7,9
Усвідомлення значення та необхідності організації музично-дозвілєвої діяльності у вихованні молодших школярів	28,1	42,1	21,3	8,6
Умотивованість на організацію музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів	29,0	42,0	20,9	8,2

На другому етапі майбутнім учителям музичного мистецтва було запропоновано виконати розроблені нами завдання (див. дод. А). Усього тест уміщував завдання які охоплювали проблеми теорій та методики організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів і дозволили отримати діагностичні відомості щодо якості інтегративно-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва за всіма показниками. За кожену

правильну відповідь студент отримувал 1 бал. Результати тестування виявилися наступними: 9,4% респондента набрали 22-24 бали; 21,7% респондентів – 18-21 балів, 39% респондентів – 14-16 балів, 29,9% респондентів – менше 14 балів.

Аналіз відповідей студентів виявив, що майже половина респондентів недостатньо ознайомена з аспектами дозвіллевої діяльності; у них виникали труднощі при відповідях на запитання, пов'язані з поглядами щодо значення дозвіллевої діяльності у вихованні молодших школярів. Окрім цього, значна частина майбутніх учителів музичного мистецтва (69,1%) не розуміє концепції дозвіллевої діяльності, не усвідомлює. Вони не зуміли дати чіткої відповіді на запитання про те, хто із сучасних науковців-педагогів здійснив класифікацію дозвіллевої діяльності тощо.

Нами було з'ясовано, що 34,9% студентів не знають, де можна використовувати дозвіллеву діяльність; не орієнтуються в питанні видів дозвіллевої діяльності, співвідношенні дозвіллевої діяльності і навчальних форм, придатних для використання на уроках музичного мистецтва. 54,7% респондентів назвали лише окремі види дозвіллевої діяльності, опираючись на думки сучасних науковців-дослідників, які радять використовувати в системі позакласної музично-виховної роботи ігри-драматизації, сюжетно-рольові та ігри-подорожі, оскільки саме вони мають великий виховний потенціал. Лише незначна кількість студентів (10,4%) проявили свою обізнаність у музичному мистецтві, звернувши увагу на пісню-гру, яка використовується не лише на уроках музичного мистецтва, а й у позакласній роботі з молодшими школярами.

Зазначимо, що у своїх відповідях і власних поясненнях незначна кількість студентів (29,1%) торкнулася класифікації дозвіллевої діяльності, поділивши на дві групи (творча діяльність та за правилами), і змогла проаналізувати види дозвіллевої діяльності. Тільки 7,8% респондентів до видів дозвіллевої діяльності віднесли гру-інсценізацію, сюжетно-рольову, рухливу гру, народні малі ігрові форми, музично-театралізовані ігри та ін.,

що відображені в інсценізації казки, музично-дидактичні, які використовуються і на всіх уроках початкових класів, рухливі-хороводні, музично-ритмічні, ігри-пісні, ігри-танці тощо.

Своєрідною виявилася позиція майбутніх учителів щодо наявності навчально-виховних ситуацій, із якими музична гра несумісна. Так, 40,6% респондентів зовсім не дали відповіді на поставлене запитання; 23,8% респондентів вважають, що гра несумісна з такими навчально-виховними ситуаціями, як “покарання за поведінку, погана оцінка, іспити, контрольна робота, складні ситуації в сімейних стосунках”.

У процесі дослідження виявилася й обмежена обізнаність майбутніх учителів у методиці організації музично-дозвіллевої діяльності. Майже половина респондентів не змогла чітко визначити специфіку дозвіллевої діяльності дітей, обмежившись загальними фразами; методику її організації та впровадження різних видів дозвіллевої діяльності в навчально-виховний процес. Типовими відповідями були наступні: “Специфікою музично-дозвіллевої діяльності є способи її організації з дітьми на основі музичного матеріалу в процесі проведення ігор, конкурсів, святкових ранків, турнірів, конкурсів, фізкультхвилинок”. Лише невелика група студентів (7,6%) переконана: “специфікою музично-дозвіллевої діяльності є те, що вона може здійснюватися від простої музично-дидактичної гри – до проведення ігровистав, казкових дійств, шоу-програм” тощо.

Третина опитаних визнали, що з легкістю можуть організувати з молодшими школярами такі ігри, як “Подоряночка”, “Ходить гарбуз по городу”, або розважальні ігри з телебачення: “Угадай мелодію”, “Спів у карооке” тощо. А 14,3% респондентів відмітили, що прихильно ставляться до організації музично-дозвіллевої діяльності з молодшими школярами, вбачають у них великий виховний і творчий потенціал, але для повноцінної організації музично-дозвіллевої діяльності дітей їм не вистачає спеціальної професійної підготовки. Наприклад, одна з студенток написала: “Я відчуваю обмеженість у професійних знаннях, відсутність досвіду, незнання

репертуару та змісту правил дозвіллевої діяльності. Це викликає в мене невпевненість у власних професійних можливостях і небажання організувати дозвілля з молодшими школярами”.

Кількісна і якісна обробка одержаних результатів усіх діагностичних процедур дозволила нам розподілити студентів на групи за отриманими ними балами (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Узагальнені результати діагностування оволодіння студентами якісною інтегративно-теоретичною підготовкою

Показники	Отримані бали			
	0-2 бали	3-5 балів	6-8 балів	9-10 балів
	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість
	%	%	%	%
Засвоєння загально-педагогічних і психологічних особливостей музично-естетичного виховання учнів	30,2	41,4	20,1	8,3
Обізнаність у галузі музики в контексті мистецької підготовки	30,1	41,6	20,3	8,0
Засвоєння музично-дозвіллевого репертуару	31,0	42,0	19,5	7,5
Оволодіння теорією та методикою організації музично-дозвіллевої діяльності	31,4	42,8	18,7	7,1

Отже, вивчення якості інтегративно-теоретичної підготовки майбутніх

учителів музичного мистецтва засвідчило наявність у більшості респондентів фрагментарних знань щодо загально-педагогічних і психологічних особливостей музично-естетичного виховання учнів початкової школи, поверхове розуміння сутності музично-естетичного виховання і специфіки використання музичної гри у виховній роботі з молодшими школярами. Окрім того, майбутнім учителям музичного мистецтва притаманна слабка орієнтація в музично-дозвіллевій діяльності та обмежена обізнаність у методиці організації музично-дозвіллевої діяльності.

На третьому етапі нашого дослідження відбувалося діагностування здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до практичного керівництва музично-дозвіллевою діяльністю молодших школярів (креативно-методична вмільсть). Це передбачало вивчення уміння майбутніх учителів музичного мистецтва добирати музичні ігри, забави, заходи відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів; їхньої здатності творчо організовувати різні види музично-дозвіллевої діяльності; уміння забезпечувати керівництво участі учнів у музично-ігровій діяльності; розвиненості комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями у процесі організації музично-дозвіллевої діяльності.

Для вивчення вміння майбутніх учителів музичного мистецтва добирати музичні ігри відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів нами було використано організаційно-методичну матрицю проведення музичної гри (дод. Б). Аналіз результатів даної роботи засвідчив, що недостатня обізнаність майбутніх учителів щодо музично-ігрового репертуару для дітей молодшого шкільного віку спричинило труднощі як у виборі музичної гри, так і в співвіднесенні її з метою, завданнями виховання й навчання молодших школярів, формулюванні музично-ігрового задуму, виборі мистецьких засобів і музичного матеріалу, підготовці музично-ігрового реквізиту.

Так, 8,3% респондентів не змогли підібрати музичні ігри, які б можна було організувати з молодшими школярами. 20,5% студентів не зуміли чітко

визначити мету гри та співвіднести її із завданнями виховання і навчання молодших школярів, що зумовило виникнення помилок у розробці організаційно-методичної моделі гри без чіткого дотримання всіх структурних компонентів.

Певна частина учасників експерименту (36,6%) наводила приклади одних і тих же ігор, описуючи лише їх зміст. При цьому вони не змогли розкрити педагогічний потенціал, висвітлити мистецько-виховні завдання, проявити творчість для створення музично-ігрових реквізитів, придумати власну імпровізацію з метою подолання ймовірних труднощів, щоб зацікавити дітей грою. Так, значна кількість студентів визначила педагогічний потенціал музичної гри як триєдину мету уроку. Проте навіть така мета була представлена некоректно: “Гра виховає любов до музики, розвине музичний слух, навчить бути уважними”; “Гра навчить старанності, розвине слух і сумлінність, виховає любов до музики”.

21,7% респондентів переписали модель гри один в одного, формально сформулювавши педагогічний потенціал та ігрові правила, не звернувши увагу на інші структурні компоненти запропонованої матриці. На конкретні запитання, поставлені нами після виконаної роботи, представники цієї групи відповіли, що “запропоновані ними ігри досить прості і знайомі дітям, а відтак, ніякої імпровізації тут не може бути. Так само ніяких труднощів не може виникнути при проведенні цих ігор із дітьми”. Зауважимо, що значна частка респондентів, які обрали для виконання поставленого завдання відомі музичні ігри, майже одноголосно стверджували про непотрібність імпровізації та заперечували можливість виникнення труднощів у процесі організації і проведення ігор з дітьми.

У ході аналізу виконаних робіт нами було помічено, що більше половини респондентів, визначивши можливі ролі гри, у пункті про ймовірні дії вихователя та дітей обмежилися лише розподілом цих ролей між педагогами та учнями. При цьому даний розподіл відзначався безальтернативністю: вчитель – “Квочка”, діти – “Курчата”; учитель – “Дід”,

діти – “Тварини”; учитель – ведучий, діти – виконавці. Тільки 7,4% учасників експерименту невпевнено припустили, що в 3-4-му класах “кращим дітям” можна дозволити спробувати себе в ролі ведучого (головної дійової особи). При цьому доволі часто прогнозовані ними труднощі були пов’язані саме з такою зміною ігрових ролей.

У результаті варіанти подолання зазначених труднощів зводилися до повернення вчителів ролі ведучого.

Найбільш поширеними твердженнями в пункті “очікувані результати” були: “сформується естетичний смак”, “розвинеться музичний слух”, “виховається любов до музики”, “сформуються навички рухатися під музику” тощо. Такі відповіді дають підставу стверджувати, що майбутні вчителі не тільки не замислюються над результатом, який вони хочуть отримати від проведення кожної конкретної музичної гри, але й не мають чітких ґрунтовних знань щодо сутності та особливостей таких процесів, як розвиток музичного слуху дитини, виховання любові до музики тощо.

Інші учасники експерименту (7,1%) на належному рівні впоралися із запропонованим завданням, підібравши різні види ігор, які відповідають віковим особливостям молодших школярів; описали модель гри, дотримуючись усіх вимог структурних компонентів; проявили свою креативність у виборі музично-ігрового реквізиту, складанні переліку можливих ролей. Вони не обмежували себе загальноприйнятими правилами гри, а вільно імпровізували. При цьому, передбачаючи певні труднощі (музичне оформлення, хореографічний досвід, знання пісенного репертуару, підготовка костюмів, масок, оформлення зали, аудиторії, ігрового майданчика тощо), студенти чітко пропонували шляхи їх подолання.

Для отримання більш детальної інформації щодо здатності студентів до практичного керівництва музично-дозвіллевою діяльністю молодших школярів нами було запропоновано під час педагогічної практики кожному респонденту організувати і провести музичну гру або фрагмент будь-якої музично-дозвіллевої діяльності. У значній кількості респондентів виникли

труднощі в практичному забезпеченні керівництва участі дітей у музично-дозвіллевій діяльності.

Результати спостереження за організацією студентами музично-дозвіллевої діяльності засвідчили, що недостатня розвиненість у них комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями у процесі створення дозвілля не дозволяє повною мірою здійснювати імпровізацію, творчо підходити до проблем, які іноді виникають, і миттєво їх виправляти.

Після закінчення всіх діагностичних процедур ми здійснили кількісну і якісну обробку отриманих результатів, що дозволило розподілити студентів на групи за отриманими ними балами (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Узагальнені результати діагностування здатністю студентів до практичного керівництва музично-дозвіллевою діяльністю

Показники	Отримані бали			
	0-2 бали	3-5 балів	6-8 балів	9-10 балів
	Кількість %	Кількість %	Кількість %	Кількість %
Уміння добирати вид дозвілля відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів	33,0	43,3	17,8	5,9
Здатність творчо організувати різні види дозвіллевої діяльності з метою естетичного виховання	33,3	43,7	17,4	5,6

Забезпечення керівництва участі дітей у діяльності	32,6	43,0	18,2	6,1
Розвиненість комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями в процесі створення музично-дозвіллевої діяльності	32,0	42,8	18,6	6,7

Отже, вивчення здатності студентів до практичного керівництва музично-дозвіллевою діяльністю засвідчило, що недостатні знання, несформованість у більшості майбутніх учителів музичного мистецтва умінь добирати види музично-дозвіллевої діяльності відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів негативно позначаються на їхній здатності творчо організовувати різні види музичного дозвілля.

Діагностичні процедури четвертого етапу дослідження були спрямовані на з'ясування наявності в майбутніх учителів музичного мистецтва стійкої орієнтації на самовдосконалення і творче зростання (рефлексивно-регулятивна активність). Вивченню підлягали: здатність до самоаналізу процесу організації музично-дозвіллевої діяльності; розвиненість умінь вносити конструктивні зміни в процесі організації музично-дозвіллевої діяльності; адекватність самооцінювання ефективності використання музично-ігрової діяльності в роботі з молодшими школярами; прагнення до саморозвитку власного творчого потенціалу. Для цього нами було розроблено карту самооцінки готовності до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів (дод. В).

Результати було співвіднесено з їх відповідями на запитання анкет і власними спостереженнями за роботою студентів під час педагогічної практики. Окрім того, після проведення зазначених діагностичних процедур студентам було поставлено уточнюючі запитання.

Оцінюючи власну готовність до організації музично-дозвілєвої діяльності з дітьми молодшого шкільного віку, більше половини респондентів (69,3%) найвищі бали (3 та 4) виставили собі за показники ціннісного усвідомлення виховного значення музично-дозвілєвої діяльності. Подальший аналіз засвідчив, що повністю адекватно оцінили якість теоретичної підготовки 26,9% опитаних. Завищену або занижену самооцінку виявили 20,6% учасників експерименту.

Досить високо оцінили власну готовність до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів 8,3% студентів. При цьому вони стверджували, що не відчувають жодних проблем, зможуть організувати будь-які музичні ігри та дозвілля оскільки мають музичну освіту (документ про закінчення музичної школи), вважають себе розвиненою особистістю, творчою людиною, володіють артистичними навичками, знають елементи рухів різних видів танців. Кількісна і якісна обробка отриманих результатів дозволила нам розподілити студентів на групи за отриманими балами (табл. 2.4).

Таблиця 3.4

Узагальнені результати діагностування наявності в студентів стійкої орієнтації на самовдосконалення і творче зростання

Показники	Отримані бали			
	0-2 бали	3-5 балів	6-8 балів	9-10 балів
	Кількість %	Кількість %	Кількість %	Кількість %

Здатність до самоаналізу процесу організації музично-дозвілєвої діяльності	31,4	40,1	20,5	8,0
Розвиненість уміння вносити конструктивні зміни в процесі організації музично-дозвілєвої діяльності	33,2	42,9	17,6	6,3
Адекватність самооцінювання ефективності використання музично-дозвілєвої діяльності в роботі з молодшими школярами	32,6	41,2	19,3	7,0
Прагнення до саморозвитку власного творчого потенціалу	32,0	41,0	19,7	7,4

Отже, вивчення наявності в майбутніх учителів музичного мистецтва стійкої орієнтації на самовдосконалення і творче зростання засвідчило, що в більшості майбутніх учителів музичного мистецтва здатність до самоаналізу процесу організації музично-дозвілєвої діяльності гальмується недостатнім рівнем знань з теорії та методики організації музично-дозвілєвої діяльності.

На основі аналізу результатів усіх діагностичних процедур констатувального етапу експерименту, нами було визначено рівні зазначеної готовності.

Елементарний рівень переважає в студентів, яким властиве негативне ставлення до музично-дозвілєвої діяльності і пасивне ставлення до використання музично-дозвілєвої діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи, фрагментарність знань щодо сутності музично-

естетичного виховання та специфіки використання дозвілля у виховній роботі з молодшими школярами.

Початковий рівень умовно об'єднує студентів із переважанням позитивно-пасивного ставлення до організації музично-дозвілльєвої діяльності в естетичному вихованні молодших школярів, що обумовлює початковий етап засвоєння знань про сутність естетичного виховання, зміст музично-ігрового репертуару і методику використання музично-дозвілльєвої діяльності.

Достатній рівень характеризує студентів, яким притаманне активно-дійове ставлення до використання музично-дозвілльєвої діяльності в навчально-виховній роботі з молодшими школярами, розуміння її розвивально-виховного значення, достатньо сформовані вміння організовувати музичні ігри з метою реалізації завдань естетичного виховання молодших школярів, належна компетентність у галузі теорії і методики організації музично-дозвілльєвої діяльності, потреба в професійному самовдосконаленні, самоосвіті.

Високий рівень властивий студентам, які свідомо й системно засвоїли методологічні основи, теорію й методику організації музично-дозвілльєвої діяльності. У них сформована стійка потреба та вміння творчо підходити до естетичного виховання молодших школярів засобами організації музично-дозвілльєвої діяльності. Студенти цієї групи оволоділи методикою використання музично-дозвілльєвої діяльності на креативній основі.

Кількісна та якісна обробка результатів експериментального дослідження дозволила з'ясувати рівні готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілльєвої діяльності молодших школярів за окремими компонентами (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

**Результати діагностування майбутніх учителів за
виокремленими компонентами готовності до організації
музично-дозвілльєвої діяльності дітей**

Компоненти готовності	Рівні			
	Елементарний	Початковий	Достатній	Творчий
	Кількість %	Кількість %	Кількість %	Кількість %
Когнітивно- мистецька обізнаність	31,0	41,6	19,8	7,6
Креативно- методична вмілість	33,2	42,6	18,0	6,1
Рефлексивно- регулятивна активність	32,6	41,4	19,1	6,8

Для визначення рівня готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілдової діяльності отримані результати для кожного студента за всіма компонентами було переведено в стандартні бали. Так, елементарний рівень сформованості компонента готовності було оцінено в 0 балів, початковий – 1 бал, достатній – 2 бали, творчий – 3 бали.

Після проведення відповідних розрахунків було отримано наступні результати: у 32,1% респондентів елементарний рівень готовності, у 40,9% респондентів – початковий, у 19,5% респондентів – достатній, і лише у 7,5% респондентів – творчий рівень готовності (рис. 3.1).

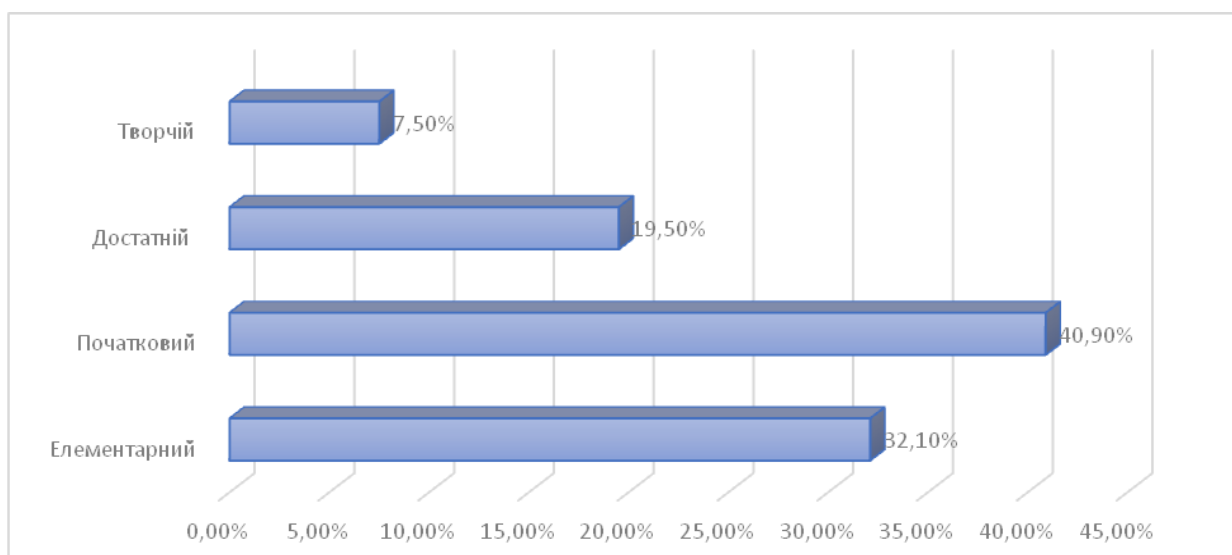

Рис. 3.1. Узагальнені результати діагностики готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів

Таким чином, здійснивши характеристику стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів ми з'ясували, що у змісті навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва недостатня увага приділяється озброєнню майбутнього фахівця системою педагогічних знань про значення і місце музично-дозвілєвої діяльності в роботі з молодшими школярами, оволодінню теорією та методикою організації музично-дозвілєвої діяльності дітей.

3.2. Організація експериментального дослідження

На формульовальному етапі експериментальної роботи в процесі вивчення навчальних дисциплін професійного спрямування використовувались різні прийоми. Наведемо етапи прийому “Подорож у світ мистецтва”, коли студенти уявно подорожують літаком:

1 етап (“Пасажири літака”): студентам пропонуються два твори

мистецтва, де зображені казкові персонажі, як-от: І. Білібін “Баба-Яга” та М. Врубель “Царівна-Лебідь”. Завдання: необхідно з’ясувати характер зображуваних персонажів із використанням художньо-виражальних засобів та дати назву картинам. Можна використати музичний репертуар із програмового змісту, що вивчається на уроках музичного мистецтва, як-от: П. Чайковський “Баба-яга” (зі збірки “Дитячий альбом”); М. Римський-Корсаков, тема царівни Лебідь із “Казки про царя Салтана” тощо.

2 етап (“Музичний квиток”): майбутні фахівці під керівництвом викладача з’ясовують можливі варіанти звучання “музичних квитків” для запропонованих персонажів. Наведемо орієнтовні запитання за змістом творів: “Який характер музики несе в собі образ Лебедя: танцювальний, пісенний чи маршовий? Які засоби музичної виразності передають ніжність дівчини-лебедя: штрихи легато чи стокато? Який музичний інструмент звучить – арфа, скрипка, віолончель? Який вид оркестру виконує образ творів: народних інструментів, духових, симфонічний оркестр?” (К. Сен-Санс “Лебідь”) тощо.

3 етап (“Вибір”): пропонуються два музичні твори, як-от: “Баба-Яга” П. Чайковського та “Царівна Лебідь” М. Римського-Корсакова. У процесі художнього аналізу студенти дарують відповідні музичні квитки уявним пасажиром. Завдання для студентів було таким: активно включитися в гру, представити можливі варіанти музичних творів “пасажиром літака” та запропонувати види “музичних квитків” для молодших школярів.

Приєм “Діалог дослідників-музикознавців” полягає в дослідженні та презентації найцікавіших фактів про життя і творчість митців у формі діалогу-змагання, що починається з фрази “А я знаю, що...”. Наприклад:

– А я знаю, що український композитор Микола Леонтович народився в грудні 1887 року в с. Монастирсьок, колишнього Брацлавського повіту, що на Вінниччині. Першу музичну освіту здобув у батьків: мати мала чудовий голос, а батько грав на віолончелі, скрипці, гітарі.

– А я знаю, що М. Леонтович навчався в Шаргородському

духовному училищі, згодом – у Кам'янець-Подільській семінарії, де опанував скрипку, фортепіано, деякі духові інструменти. Але після її закінчення відмовився від роботи в церкві і пішов працювати в сільську школу вчителем музики тощо.

Прийом “Синтез музики та змісту твору” полягає в представленні певної інформації про творчість досліджуваного митця на фоні музики, про яку розповідається. Наведемо приклад дослідження творчої спадщини норвезького композитора Е. Гріга студентками експериментальної групи Катериною Г. та Євгенією М.: “Едвард Гріг – один із моїх улюблених композиторів (демонстрація портретів композитора, членів його родини, куточків природи країни Норвегія). Ім'я композитора відоме всьому світу завдяки мелодійності, красі звучання та доступності сприймання його творів. Світлим колоритом, мелодійністю, контрастністю звучання позначена музична драма-сюїта “Пер Гюнт”, яка пронизана мотивами народних пісень Норвегії... (Звучить фрагмент із твору “Весільний день у Трольгаугені”)”. На фоні твору “Ранок” (фрагменти “У печері гірського короля”, “Танець Анітри”, “Пісня Сольвейг” іде коротка розповідь про драматургію змісту твору. Перед використанням музичного фону учнів необхідно коротко ознайомити з інформацією про митця: “Діти, Дмитро Кабалевський в свої 13 років устиг попрацювати художником, продавцем талонів у трамваї і листоношею в перший революційний рік. У нього була мрія – стати юристом або художником. Мати хотіла, щоб син навчився грати на якомусь музичному інструменті. Згодом він став видатним педагогом-музикантом, котрий присвятив свою професійну діяльність таким діткам, як ви. Музичні твори композитора розповідають про чарівний світ дитинства і та закликають до добрих вчинків”.

У процесі викладання методичних дисциплін для студентів експериментальних груп було розширено зміст практичної підготовки. Так, на заняттях майбутні фахівці інсценізували під супровід музики деякі поетичні твори: П. Тичини “Хор лісових дзвіночків”, “Гаї шумлять”; М.

Познанської “Пісня проліска”, С. Жупанина “Співаночки”, А. Бортняка “Зима-композитор” (студенти передають голосом шепіт трав, шум гаїв тощо). Висока мелодійність віршів дає можливість застосувати ігровий підхід і провести паралель між їх милозвучністю і музикою. На заняттях студенти знайомляться з методикою проведення дидактичних ігор (у тому числі на музичному матеріалі), як-от: музичні ігри зі збірки “Весняночка” В. Верховинця – “Іваночку, покинь схованочку”, “Ой, де ж ти була?”.

Добираючи рухливі, музично-хореографічні ігри, студенти переймають досвід відомого педагога В. Верховинця (народні ігри-пісні), ознайомлюються з методикою “вільного художнього руху” Л. Алексєєвої, І. Кулагіної (“малювання” хореографічних образів у танцювальному просторі), пізнають “метод дзеркал” В. Коен, суть якого полягає в організації рухових імпровізацій, що, як дзеркало, відображають музику (її ритмічний, динамічний, емоційний розвиток).

У контексті методики музичного виховання студентам експериментальних груп була представлена авторська структура матриці гри: назва музичної гри; педагогічний потенціал; мистецько-виховні завдання; музично-ігровий задум і ситуації; мистецькі засоби і музичний матеріал; музично-ігровий реквізит; ігрові правила; можливі ролі; імовірні дії вчителя та дітей; можлива імпровізація; прогнозовані труднощі і варіанти їх подолання; очікувані результати. Студенти експериментальної групи вчилися розробляти зміст музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів відповідно до матриці гри. У дод. Ж. наведено музично-ігровий задум гри “Диби-диби” зі збірки “Весняночка” В. Верховинця.

Студентка експериментальної групи розробила матрицю гри “Маленькі художники малюють музику”, де визначила педагогічний потенціал як синтез мистецтв через музично-ігрову діяльність. Майбутній фахівець запропонувала таку можливу імпровізацію до гри:

“Під час виконання гри можна ввімкнути музичний фон із певними творами або після виконаної роботи провести “слухання – вернісаж”

декількох музичних творів, щоб діти могли впізнати твір, який вони малювали. Можна провести пісенний калейдоскоп до певної теми. Наприклад, пісні про маму, про тварин, про природні явища або з мультфільмів (по 1 куплету). Можна після завершення переглянути відео-матеріал про героїв малюнку в оригіналі”.

На формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи продовжувалася робота з упорядкування “Музичної ігроскриньки”. Так, четвертий розділ музичної ігротеки має назву “Банк ідей музично-дозвілєвої взаємодії”, до змісту якого входять: статті з фахових журналів, цікавий теоретичний матеріал з методичними рекомендаціями для майбутнього педагога; приклади уроків, де використовується музичний матеріал, а також види музичних ігор; сценарії музичних розваг, свят, конкурсів, концертів з ігровим матеріалом; фрагменти пізнавальної інформації з книжок до різних тем; додаткова інформація з інтернет-ресурсів тощо; каталог літературних джерел та інтернет-сайтів, до яких студент може звернутися, щоб скористуватися методичними порадами та використати музично-ігровий матеріал для підготовки до уроку.

П’ятий розділ має назву “Музично-ігрова мозаїка”. До змісту цього розділу вміщено приклади ігор, музично-ігрові творчі проекти розроблені студентами, а також ігри до різних видів діяльності на уроках музичного мистецтва, музичні ігри до різних уроків початкової школи, конспекти ігро-уроків для початкової школи; інструкція для проведення ігрового свята з дітьми під час позакласної музично-виховної роботи в школі з використанням пісенного, музичного репертуару, ігрових реквізитів тощо.

На формувальному етапі експериментальної роботи нами було запропонована тематика дослідницьких проектів, які студенти експериментальних груп виконували в контексті вивчення фахових методик. Наведемо приклади дослідницьких проектів:

1. Музичне виховання з методикою навчання: “Урізноманітнення творчих уподобань молодших школярів у процесі організації різних видів

музичних ігор під час дозвілля, “Музично-дидактичні ігри як фактор розвитку знань молодших школярів”, “Мистецький потенціал та значення музичної ігротеки для організації педагогом музично-дозвіллевої діяльності дітей молодшого шкільного віку в години дозвілля”, “Особливості мистецько-творчих аспектів представлення молодшими школярами інсценізації та драматизації пісень казкових героїв в музично-дозвілльєвій діяльності, “Учитель музичного мистецтва, як організатор музично-ритмічної та музично-дозвіллевої діяльності учнів на перервах і в таборах відпочинку”, “Інсценізація танців народів світу в сучасній інтерпретації” тощо.

Наведемо рубрики та зміст проекту:

1. Дослідники: вивчення життєвого й творчого шляху П. Чайковського; перегляд відеоматеріалу, вивчення головної ідеї, суті і тематичного змісту музичних шедеврів; підбір творів програмного змісту П. Чайковського, із якими буде ознайомлено учнів.

2. Журналісти: інтелектуальна гра “Діалог дослідників-музикознавців”; прийом “Синтез музики і змісту твору”, гра-інтерв’ю на тему: “Поділіться своїми враженнями як педагоги-дослідники творчої спадщини П. Чайковського для молодших школярів”, прийом “Митці-інтегралі”, гра “Кмітливі розумники музичного мистецтва”.

3. Креативні митці: підбір поезії до музики П. Чайковського; підбір або створення малюнків до музичного твору П. Чайковського; представлення театралізованого етюдю до музичного твору.

4. Кліпмейкери-інтегралі: підбір наочності, фото та відеоматеріалів; вибір відеофрагментів із мультфільмів та кінофільмів, де звучить музика П. Чайковського; використання відеоматеріалу на різних уроках початкової школи; підбір музики П. Чайковського до різних виховних форм роботи в школі; гра-подорож “Екскурсоводи-митці”. Гра-подорож спочатку апробується на студентах, а потім презентується молодшим школярам у процесі педагогічної практики. Зміст гри: студенти (учні) подорожують по музею П. Чайковського. Кімнати музею: “Дитинство П.

Чайковського, його родовідне дерево”, “Життєвий і творчий шлях композитора”, “Картинна галерея героїв музичної спадщини композитора”, “Фотогалерея про життя композитора”, “Музичний та відеосалон творів композитора”, “Мистецька ігротека: перевірка своїх знань про П. Чайковського та його твори”, “Книга відгуків від прихильників музею”.

5. Музично-ігрові сходи вчителя з молодшими школярами: ігри “Інтелектуальний брейн-ринг знавців життя і творчості П. Чайковського”, “Музична вікторина”, “Угадай мелодію та розкажи про твір”, “Музичний кубик-рубик”, “Музично-ігровий ярмарок”.

Таким чином, із метою формування в студентів здатності до практичного керівництва музично-дозвіллевою діяльністю: уміння добирати музичні ігри відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів; здатності організовувати різні види музичних ігор з метою естетичного виховання; забезпечувати керівництво участю дітей у музично-ігровій діяльності для студентів експериментальної групи в зміст педагогічної практики були внесені певні завдання, зокрема:

1. Підібрати музичні ігри для виховної роботи в початковій школі, а саме: виховних годин “Ми з матусею разом”, “Україна – наш спільний дім”, “Здоров’я – головний життєвий скарб”, “Сім чудес світу”, “Друг – це означає другий Я”, “Свято осені” та ін.; годин дозвілля в родинному колі “День народження друга”, “Пісні моєї родини”, “Пісні про мою Україну” та ін.

2. Розробити 8 дозвіллевих заходів.

3. Використати у своїй практичній діяльності поради В. Сухомлинського щодо музично-естетичного виховання дітей під час організації музично-дозвілдової діяльності. У звіті має бути вказана конкретна порада та наведений власний приклад використання музичного та ігрового матеріалу в роботі з дітьми.

4. Упорядкувати ігровий матеріал для 1 – 4 класів, указавши конкретно автора гри, назву, короткий зміст, ігрові реквізити, навчальну та виховну мету використання в роботі з дітьми та ін.

Після завершення педагогічної практики студенти експериментальних груп робили виставку методичних матеріалів “Сходінками до музично-дозвіллевої творчості з молодшими школярами” відповідно до обраної постаті митця за такою структурою:

1. Фрагмент виховної години з використанням музичного матеріалу (клас, тема, мета, назва музичного твору, фрагмент роботи з дітьми, виховний момент, перелік методичного забезпечення, літературні джерела).

2. Фрагмент позакласної музично-виховної роботи та години дозвілля з використанням музичного матеріалу: тематичне свято, конкурс, музична вікторина, родинне свято (тема, мета, назва музичного твору, фрагмент роботи з дітьми, виховний момент, перелік методичного забезпечення, технічне оснащення, літературні джерела).

3. Тести. Кросворди.

4. Творчі завдання типу: намалювати зміст твору, описати враження від почутого твору, провести діалог про твір із товаришем, дати назву твору, скласти вірш, есе, казку, підібрати прислів'я, вислови, легенди тощо.

Також, в процесі формувального експерименту зі студентами проводилися навчально-педагогічні ігри, які є ефективною формою підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, вони розвивають природні задатки студента, виховують творче ставлення до педагогічної діяльності. Так, було впроваджено такі види навчально-педагогічної гри: ділова гра, рольова гра.

Отже, педагогічне керівництво музично-дозвіллевою діяльністю молодших школярів передбачає:

– організаційно-процесуальне забезпечення (розробка ідеї, вибір заходу, загальної драматургії дозвіллевого заходу з музично-ігровою діяльністю, організація процесу ігрового навчання і виховання, форми й методи оцінки результатів);

– емоційно-психологічне забезпечення (створення сприятливого психологічного клімату, емоційного мистецько-виховного ігрового

середовища, творчої атмосфери, музично-дозвільної комунікації);

– матеріально-предметне забезпечення (підготовка атрибутів, реквізитів, створення матеріального середовища, оформлення уявної сцени тощо);

– рефлексивно-оцінювальне забезпечення (оцінка діяльності учнів у заході, формування в дітей бажання й вміння самооцінювати власну участь у ньому, результати тощо).

Креативно-організаторський етап дослідно-експериментальної роботи був спрямований на поглиблення когнітивно-мистецької обізнаності та сприяв інтеграції знань, умінь і навичок майбутніх фахівців із проблеми організації музично-дозвільної діяльності в роботі з молодшими школярами, набутих на попередніх етапах підготовки; оволодіння студентами творчо-методичною вмілістю та рефлексивно-регулятивною активністю. На креативно-організаторському етапі формувального експерименту студентів було залучено в культурологічно спрямовану позааудиторну роботу, відбулося запровадження вибіркової навчальної дисципліни.

Таким чином, відповідно до експериментальної програми нашого дослідження на основі виокремлених педагогічних умов здійснювалася дослідно-експериментальна робота в межах навчальних дисциплін, у процесі педагогічної практики, у позааудиторній роботі студентів.

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

Отже, нами було встановлено динаміку якості інтегративно-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (рівня когнітивно-мистецької обізнаності). Повторне виконання студентами тестових завдань, які охоплювали проблеми теорій та методики організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів і дозволили отримати діагностичні відомості щодо якості інтегративно-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, засвідчило позитивні зміни, які відбулися. Однак відсоток студентів, які отримали високі і вищі за середні бали, в експериментальній групі збільшився майже вдвічі. Порівняльні дані результатів тестування студентів на початку і наприкінці дослідження подано в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Порівняльні дані результатів тестування (вивчення когнітивно-мистецької обізнаності) студентів на початку і наприкінці дослідження

Кількість балів	Експериментальна група	
	На початку Дослідження	Наприкінці дослідження
	%	%

22-24 бали	8,6	19,8
18-21 балів	22,4	41,4
14-16 балів	38,8	28,4
менше 14 балів	30,2	10,3

У процесі повторного опитування майбутніх учителів музичного мистецтва було встановлено, що респонденти продемонстрували вищий рівень володіння теорією та методикою організації музично-дозвілєвої діяльності. Визначаючи специфіку музично-дозвілєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку, студенти переконливо доводили, що специфікою дозвілєвої діяльності є різноманітність видів дозвілєвої діяльності, які необхідно вводити в позакласну роботу з учнями, оскільки кожна музична гра має величезний дидактичний і розвивально-виховний потенціал; усі вони побудовані на музичній основі або мають музичний супровід.

Діагностичні процедури формувального етапу експерименту були спрямовані на виявлення змін, які відбулися в рівнях здатності майбутніх учителів музичного мистецтва до практичного керівництва музично-дозвілєвою діяльністю дітей (рівень креативно-методичної вмілості). Результати цієї роботи засвідчили, що студенти експериментальної групи не просто давали назву музичної гри, але й визначали її вид. Палітра ігор майбутніх учителів музичного мистецтва відрізнялася різноманітністю. Окрім ігор, із якими студенти знайомилися в процесі проведеної нами експериментальної роботи на формувальному етапі, були заявлені й авторські ігри з цікавими казковими сюжетами та нестандартними правилами гри, розрахованими на організацію творчої діяльності молодших школярів відповідно до їх вікових і психологічних особливостей.

Повторний аналіз здатності студентів до практичного керівництва музично-дозвілєвою діяльністю засвідчив, що в результаті формувального

етапу експерименту, у студентів відбулися позитивні зміни в уміннях добирати види музично-дозвіллевої діяльності відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів; творчо організовувати музично-дозвіллевудіяльність; інтегрувати різні види мистецтв під час організації музично-дозвіллевої діяльності.

Під час формувального експерименту нашу увагу було зосереджено на динаміці змін, які відбулися в орієнтації майбутніх учителів музичного мистецтва на самовдосконалення і творче зростання (рівень рефлексивно-регулятивної активності).

Результати повторного заповнення респондентами карти самооцінки готовності до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів засвідчили, що студенти як і на констатувальному етапі, оцінюючи власну готовність до організації дозвіллевої діяльності з дітьми молодшого шкільного віку, найвищі бали виставили собі за показники ціннісного усвідомлення виховного значення дозвіллевої діяльності.

Проте більшість респондентів зуміли підтвердити таку самооцінку під час організації різних видів музично-дозвіллевої діяльності дітей молодшого шкільного віку в процесі проходження педагогічної практики, а також аргументувати її в ході проведеної нами бесіди.

Порівняння результатів виконання даних діагностичних процедур із результатами власних спостережень за діяльністю студентів на педагогічній практиці та у практичній діяльності дозволяють констатувати, що в студентів, які виявили адекватність самооцінювання ефективності використання музично-дозвіллевої діяльності в роботі з молодшими школярами зросла більше ніж удвічі.

Визначення рівнів сформованості всіх компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої молодших колярів дозволив установити рівні їхньої готовності до означеної діяльності за процедурою, аналогічною тій, що була на констатувальному

етапі експерименту. Порівняльний розподіл респондентів за рівнями сформованості готовності до організації музично-дозвіллевої діяльності дітей молодшого шкільного віку до формувального експерименту та після його завершення подано в табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Розподіл респондентів за рівнями сформованості готовності до організації музично-дозвіллевої діяльності дітей молодшого шкільного віку на початку та наприкінці експерименту

Рівні	На початку дослідження	Наприкінці дослідження
	К-ть %	К-ть %
Елементарний рівень	31,9	12,1
Початковий рівень	42,2	36,2
Достатній рівень	19,0	35,3
Творчий рівень	6,9	16,4
Усього:	100	100

Дані таблиці засвідчують позитивні зрушення, які відбулися в процесі формувального етапу експериментальної роботи завдяки створеним педагогічним умовам. А відтак, кількість майбутніх учителів музичного мистецтва, віднесених нами до творчого рівня готовності до організації дозвіллевої діяльності дітей зросла на 9,5% (із 6,9% до 16,4%); до достатнього – на 16,3% (із 19,0% до 35,3%). У той же час кількість студентів, віднесених до початкового рівня, знизилася на 6% (із 42,2% до 36,2%); до елементарного – на 19,8% (із 31,9% до 12,1%). Графічно зазначену динаміку представлено на рис 3.2.

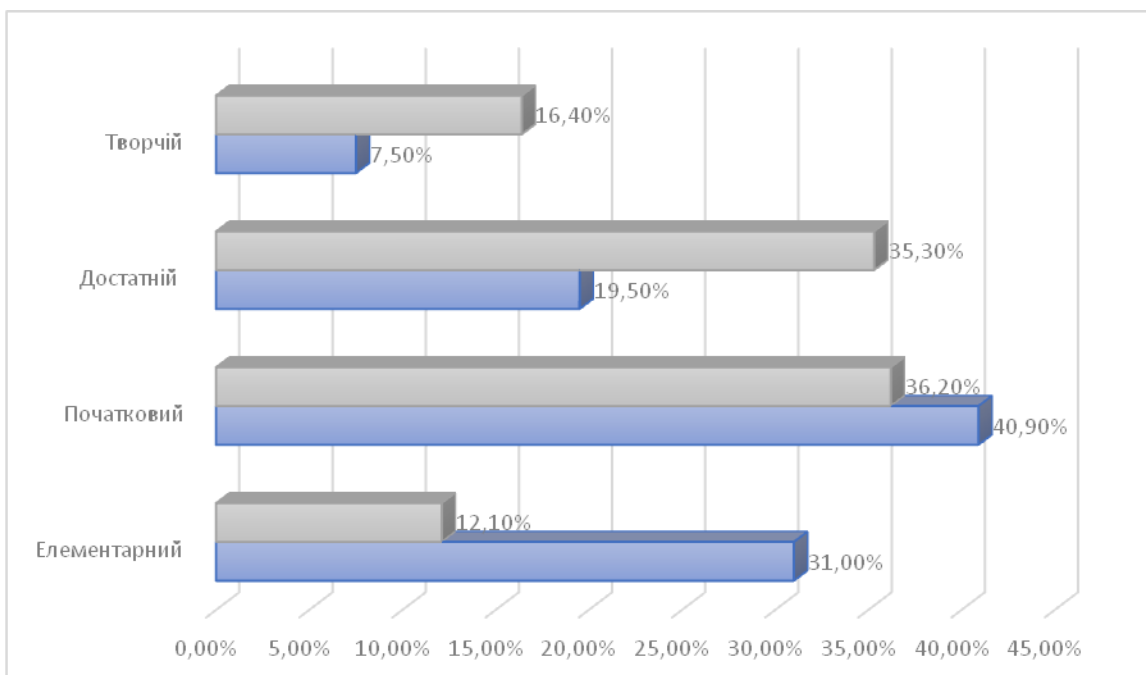

Рис. 3.2. Динаміка готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів на початку та наприкінці експерименту

Висновки до третього розділу

Із метою виявлення вихідного стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів було проведено констатувальний етап експерименту. Відповідно до кількості компонентів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності (когнітивно-мистецька обізнаність, креативно-методична вмільість, рефлексивно-регулятивна активність) нами було організовано 3 етапи діагностики, спрямованих на вивчення кожного окремого структурного компонента готовності студентів до зазначеної діяльності.

На основі аналізу результатів усіх діагностичних процедур констатувального етапу експерименту, нами було визначено рівні зазначеної готовності: елементарний, початковий, достатній, творчий.

Таким чином, здійснивши характеристику стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності

молодших школярів ми з'ясували, що у змісті навчальних дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва недостатня увага приділяється озброєнню майбутнього фахівця системою педагогічних знань про значення і місце музично-дозвілєвої діяльності в роботі з молодшими школярами, оволодінню теорією та методикою організації музично-дозвілєвої діяльності дітей.

Результати констатувального етапу засвідчили домінування елементарного (32,1%) та початкового (40,9%) рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності, зумовлені відсутністю єдиної цілісної системи роботи з формування в студентів здатності ефективно організовувати зазначену діяльність молодших школярів, що обумовлює пошук шляхів її вдосконалення й розроблення відповідної методики підготовки.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на створення виокремлених нами педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів та реалізацію розробленої програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до досліджуваної діяльності.

У результаті формувального експерименту встановлено, що впровадження експериментальної програми підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності сприяло підвищенню рівня готовності студентів до досліджуваної діяльності (кількість респондентів, віднесених нами до творчого рівня готовності до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей зросла на 9,5%; до достатньо-репродуктивного – на 16,3%).

Отже, можна стверджувати, що внаслідок застосування експериментальної методики в контексті створених педагогічних умов у майбутніх учителів музичного мистецтва відбулися зрушення в рівнях їхньої готовності до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Розробка специфіки підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів буде найбільш продуктивною в контексті професіографічного підходу, оскільки він передбачає створення моделі майбутнього фахівця, виокремлення його важливих професійних і особистісних домінант. Підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності тлумачимо як частину педагогічної підготовки, що наскрізно охоплює всі складники навчально-виховного процесу ЗВО як системи, здійснюється у взаємозв'язку із загально-педагогічною підготовкою і передбачає етапність формування готовності учителя музичного мистецтва до означеної діяльності.

У процесі спеціально організованої підготовки відбувається формування готовності майбутнього учителя музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності учнів, яку тлумачимо як цілісне емоційно-психологічне та змістово-методичне утворення, що об'єднує налаштованість студентів на організацію музично-дозвіллевої діяльності (естетична спрямованість педагогічної дії), засвоєння ними системи мистецько-педагогічних знань (когнітивно-мистецька обізнаність), формування вмінь організації дозвіллевої діяльності (креативно-методична вмілість), оцінювання її результативності в розв'язанні завдань музично-естетичного виховання молодших школярів (рефлексивно-регулятивна активність).

Дозвіллева діяльність дозволяє організувати активну взаємодію між учнями та вибудувати індивідуальну роботу. Завдяки цьому виду діяльності можливо виявити й розвинути різні компетенції, у тому числі й комунікативну компетенцію. Форми, методи й засоби дозвіллевої діяльності різноманітні, що дає можливість мотивувати майбутніх вчителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Майбутньому вчителю музичного мистецтва у процесі фахової підготовки необхідно оволодіти науково-теоретичними основами дозвіллевої діяльності, оскільки на сучасному етапі склалася цілісна теорія дозвілля – галузь наукового знання, що формує можливості і процедури заміни реальних систем умовними з метою швидкого аналізу виховних ситуацій. Спостерігається також значний інтерес учених до цього педагогічного методу, висока оцінка його розвивально-виховного потенціалу, наявність ґрунтовних науково-методичних праць. Однак відзначимо, що менш розробленим залишається мистецький ракурс використання дозвілля при формуванні особистості молодшого школяра.

У ході експерименту розроблено критерії та показники оцінки готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності школярів відносно кожного структурного компоненту (когнітивно-мистецька обізнаність, креативно-методична вмільість, рефлексивно-регулятивна активність) зазначеного виду готовності: ціннісне усвідомлення виховного значення дозвіллевої діяльності; здатність до практичного керівництва дозвіллевою діяльністю (уміння добирати дозвілля відповідно до завдань розвитку та виховання молодших школярів; здатність творчо організовувати різні види дозвіллевої діяльності з метою естетичного виховання; забезпечення керівництва участі дітей у даній діяльності; розвиненість комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями у процесі створення музично-ігрового поля); стійка орієнтація на самовдосконалення і творче зростання (здатність до самоаналізу процесу організації дозвіллевої діяльності; розвиненість уміння вносити конструктивні зміни в процесі організації дозвіллевої діяльності; адекватність самооцінювання ефективності використання музично-дозвіллевої діяльності в роботі з молодшими школярами; прагнення до саморозвитку власного творчого потенціалу).

Дослідження стану підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвіллевої діяльності учнів школи І

ступеня протягом констатувального етапу експерименту було організовано в 3 етапи, діагностичні процедури яких дозволили вивчити кожен з окремих компонентів готовності студентів до зазначеної діяльності, що дало підставу виокремити рівні сформованості готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей: елементарний, початковий, достатній, творчий.

Результати констатувального етапу засвідчили домінування елементарного (32,1%) та початкового (40,9%) рівнів готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності, зумовлені відсутністю єдиної цілісної системи роботи з формування в студентів здатності ефективно організовувати зазначену діяльність молодших школярів, що обумовлює пошук шляхів її вдосконалення й розроблення відповідної методики підготовки.

Формувальний етап експерименту було спрямовано на створення обґрунтованих нами педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності учнів початкових класів та реалізацію розробленої методики підготовки майбутніх фахівців до досліджуваної діяльності в декілька етапів.

Із метою перевірки ефективності запропонованої системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації музично-дозвілєвої діяльності учнів, що передбачало виявлення й аналіз впливу педагогічних умов та адекватних форм і методів роботи на формування готовності студентів до зазначеної діяльності, проведено контрольний етап експерименту. У результаті формувального експерименту встановлено, що впровадження програми експерименту підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності сприяло підвищенню рівня готовності студентів до досліджуваної діяльності (кількість респондентів, віднесених нами до творчого рівня готовності до організації музично-дозвілєвої діяльності дітей зростає на 9,5%; до достатньо-репродуктивного – на 16,3%).

Отже, можна стверджувати, що внаслідок застосування експериментальної методики в контексті створених педагогічних умов у майбутніх учителів музичного мистецтва відбулися зрушення в рівнях їхньої готовності до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Отже, узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи довели мету дослідження щодо ефективності запропонованої нами експериментальної програми фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до організації музично-дозвілєвої діяльності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: монографія. Вінниця, 2007. 351 с.
2. Андрющенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Одеса, 2000. 20 с.
3. Бардашевська Ю.О. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілєвої діяльності старшокласників: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Вінниця, 2007. 22 с.
4. Бекетова Ю. В. Теорія і практика музично-педагогічної підготовки учнів педагогічних училищ України (1945-1985 рр.) : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”. Харків, 2005. 21 с.
5. Боднар І. Р. Дозвілля українських школярів і місце рухової активності у ньому. Львів, 2016. № 5. с. 11-19.
6. Бондар В. І. Психолого-педагогічні чинники формування особистості майбутнього вчителя у педагогічному ЗВО. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. пр. Київ, 2007. с. 248– 259.
7. Бойчев І.І. Професійна підготовка майбутніх учителів до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів в контексті проблем педагогіки вищої школи. *Науковий вісник південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського: збірник наукових праць*. Одеса, 2004. Вип. 12. С. 3–7.
8. Болдырев Н. И. Методика работы классного руководителя : учеб. пособие для пед. ин-тов. Москва, 1984. 143 с.
9. Варшавская Р. А. Игры под музыку : учебно-метод. пособие. Москва, 1964. 144 с.

10. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля : підручник. Харків : ХДАК, 1999. 332 с.
11. Вохмяніна І. В. Формування індивідуального стилю педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” . Харків, 2009. 21 с.
12. Геллерштейн С. Г. Проблема перенесення вправ. Одеса, 1936. № 6. с. 34–42.
13. Гоноболин Ф. Н. Книга об учителе. Москва, 1965. 260 с.
14. Гончаренко С. Український педагогічний словник : довідкове вид. Київ. Либідь, 1997. 374 с.
15. Гончарук О.В. Дослідження стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Т.1. Київ, 2017. Вип. LXXIX. С. 126–130.
16. Державний стандарт: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
17. Дряпіка В. І. Орієнтація студентської молоді на цінності музичної культури. Кіровоград : Державне Центрально-Українське вид-во, 1997. 215 с.
18. Завалко К. В. Самовдосконалення вчителя музики: теорія та технологія : монографія. Черкаси, 2007. 274 с.
19. Закон України «Про вищу освіту» Відомості Верховної Ради України. 2014. № 1556-VII.
20. Закон України про освіту <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
21. Концепція НУШ: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
22. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі : монографія. Київ, 2003. 272 с.
23. Кузьміна Н. В. Профессионализм педагогической деятельности : метод. пособие. Питер, 1993. 302 с.

24. Курлянд З. Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости учителя : автореф. дис. д-ра. пед. наук : спец. 13.00.01. Одеса, 1992. 37 с.
25. Лещенко М. П. Зарубіжні технології підготовки учителів до естетичного виховання : монографія. Київ, 1996. 192 с.
26. Лихачёв Б. Т. Педагогика : курс лекций : учеб. пособие для студентов пед. учебных заведений и слушателей ИПК и ФПК. Москва, 1999. 523 с.
27. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : монографія. Суми, 2010. 516 с.
28. Мішеченко В. В. Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання музики і музичного виховання”. Київ, 2002. 19 с.
29. Мороз О. Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація : навч. посібник. Київ, 1997. 168 с.
30. Навчальні програми для 1-4 класів (музичне мистецтво)
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
31. Національна стратегія розвитку освіти в Україні до 2021 року. 2013. Взято з: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>
32. Нестерович Б. І. Педагогічні основи позакласної музично-виховної роботи в школі : навч. посіб. Вінниця, 2010. 260 с.
33. Нестерович Б. І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Вінниця, 2009. 22 с.
34. Ніколаї Г. Ю. Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття) : автореф. дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”. Київ, 2008. 42 с.
35. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. Київ, 2004. 264 с.

- 36.Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти : монографія. Чернівці, 2009. 752 с.
- 37.Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін : монографія. Київ, 2008. 274 с.
- 38.Падалка Г. М. Учитель, музика, діти . Київ, 1982. 144 с.
- 39.Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 408 с.
- 40.Полубоярина І. І. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в педагогічному коледжі: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2008. 20 с.
- 41.Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. Київ, 2004. с. 15- 25.
- 42.Растригіна А. М. Фундаменталізація вищої музично-педагогічної освіти в контексті сучасного цивілізаційного розвитку. Кіровоград, 2007. с. 86–90.
- 43.Ростовський О. Я. Проблема методології періодизації професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті реформування загальноосвітньої школи. Ніжин, 2003. № 2. с. 5–8.
- 44.Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль, 2005. 360 с.
- 45.Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посіб. для вчителів і методистів почат. Навчання. Київ, 2009. 226 с.
- 46.Садовенко С. М. Ти, малий, скажи малому... : музична логоритміка. Київ, 2013. 128 с.
- 47.Сизоненко В. А. Виховання наполегливості та впевненості в молодших школярів засобами хореографічного мистецтва : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання”. Умань, 2014. 18 с.
- 48.Сирота З. М. Підготовка майбутніх учителів до музично-творчого розвитку учнів початкових класів : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” . Київ, 2005. 20 с.

49. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня : монографія. Київ, 1996. 406 с.
50. Скільський Д. Педагогічна концепція Дж. Локка. Київ, 2011. с. 129-139.
51. Слостенін В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. Москва, 1976. 160 с.
52. Сметанський М. І. Ціннісні орієнтації сучасних концепцій виховання : зб. наук. пр. Херсон, 2009. с. 40–46.
53. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1-2 класи: К.: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.
54. Ткаченко Т. В. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. Харків, 2000. 21 с.
55. Федій О. А. Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії: теорія і практика : монографія. Полтава, 2009. 404 с.
56. Федоренко В. Л. Авторські ігрові проекти : навч.-метод. посіб. Київ, 2007. 244 с.
57. Федорчук В. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутнього вчителя до організації музично-пізнавальної діяльності учнів початкової школи : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання музики і музичного виховання”. Київ, 2002. 20 с.
58. Флегонтова Н. Культурне дозвілля як складова морально-естетичного виховання учнів гімназії. Київ, 2012. № 3. с. 57-60.
59. Фурсенко Т. Ф. Музичне дозвілля молоді: підручник для студентів за фахом: 7.02020401 «Музичне мистецтво». Ялта : РВВ РВНЗ ГУ, 2013. 452 с.
60. Черкасов В. Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.) : навч. посіб. Кіровоград, 2011. 380 с.
61. Черніговець Т.І. Дитяче дозвілля як предмет педагогічних студій. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць*. Ч.2. Рівне : РДГУ, 2000. С. 75–78.

62. Чугунова Є. В. Методика діагностики рівня готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді. *Науковий вісник. Педагогіка та психологія* : зб. наук. праць. Чернівці, 2014. вип. 729. с. 160-166.
63. Чугунова Є. В. Методика формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді. *Наукові записки*. Серія: Психолого-педагогічні науки. Ніжин, 2015. №2. с. 126-132.
64. Чугунова Є. В. Організація музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді як чинник художньо-естетичного розвитку учнівської молоді. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні та історичні науки : зб. наук. праць. Київ, 2014. вип. 130. с. 250-254.
65. Чугунова Є. В. Педагогічні умови ефективного формування готовності майбутнього вчителя музики до організації музично-дозвіллевої діяльності учнівської молоді. *Педагогіка. Психологія. Філософія* : зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2014. випуск 35. с. 152-160.
66. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика : монографія. Київ, 2003. 232 с.
67. Шостак Г. В. Музика масових жанрів як фактор формування музичної культури підлітків : автореф. дис. кан. пед. наук : спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання". Київ, 1995. 20 с.
68. Шуть М. Майстерність проведення гри. Київ, 2007. 128 с.
69. Щербаков А. И. Психологические основы формирования личности советского учителя в системе высшего педагогического образования. Ленинград, 1967. 268 с.
70. Яременко Н. В. Дозвіллезнавство : навч. посіб. Фастів, 2007. 460 с.
71. Яременко Н. В. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвіллевої ігрової діяльності учнів основної школи : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Вінниця, 2006. 20 с.

- 72.Яропуд З. П. Підготовка майбутніх класоводів до здійснення музично-естетичного виховання. Київ, 1986. № 10. с. 68–72.
- 73.Яцула Т.В. Підготовка майбутніх учителів до організації дозвілля школярів: монографія. Херсон: Айлант, 2010. 404 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета № 1

Шановний колего!

Просимо дати відповідь на поставлені запитання:

- 1 Що таке дозвіллева діяльність?
- 2 Які види дозвіллевої діяльності ви знаєте?
- 3 Яку роль дозвіллева діяльність відіграє у процесі формування особистості молодшого школяра?
- 4 Які умови необхідні для ефективної організації дозвіллевої діяльності молодшого школяра?
- 5 Що повинен знати та вміти вчитель для успішної організації дозвілля з молодшими школярами?
- 6 Чи є навчально-виховні ситуації, із якими несумісна дозвіллева діяльність? Назвіть їх.
- 7 Назвіть види дозвіллевої діяльності, які можна організувати на музичному матеріалі.
- 8 Що таке, на Вашу думку, музично-дозвіллева діяльність ?
- 9 Спробуйте коротко визначити специфіку музично-дозвіллевої діяльності дітей.
- 10 Які Ви знаєте способи організації музично-дозвіллевої діяльності дітей?
- 11 Які переваги має музично-дозвіллева діяльність над іншими видами діяльності молодших школярів?
- 12 Які Ви прогнозуєте труднощі в організації дозвіллевої діяльності з молодшими школярами?

Додаток Б

Етапи проведення музичних ігор під час дозвілля

- Вибір музичної гри для організації дозвілля, співвіднесення її з метою, завданнями виховання й навчання молодших школярів.
 - Розробка організаційно-методичної моделі (матриці) музичної гри.
- Структура моделі (матриці) музичної гри:
- назва музичної гри;
 - педагогічний потенціал;
 - мистецько-виховні завдання;
 - музично-ігровий задум і ситуації;
 - мистецькі засоби і музичний матеріал;
 - музично-ігровий реквізит;
 - ігрові правила;
 - можливі ролі;
 - ймовірні дії вихователя та дітей;
 - можлива імпровізація;
 - прогнозовані труднощі й варіанти їх подолання;
 - очікувані результати.
- Підготовка музичної гри відповідно до розробленої вербальної та схематичної моделі (матриці).
 - Створення мистецько-ігрового виховного поля для реалізації розробленої й підготовленої музичної гри, тобто проведення гри.
 - Завершення музичної гри, рефлексія.

Додаток В

Карта самооцінки готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів

Оцініть за 4-бальною шкалою власну готовність до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів:

1. Ціннісне усвідомлення виховного значення музично-дозвіллевої діяльності:

- здатність до емоційного сприймання, розуміння прекрасного в мистецтві та навколишній дійсності: 1 2 3 4;

- здатність до оціночних реакцій під час спілкування з музикою, наповнення їх інтелектуально-образним змістом: 1 2 3 4;

- вибірковість індивідуальних художніх уподобань під час аналізу творчості композиторів, характеристики музичних жанрів, стилів, напрямів: 1 2 3 4;

- усвідомлення значення й необхідності організації музично-дозвіллевої діяльності у вихованні молодших школярів: 1 2 3 4;

- умотивованість на організацію музично-дозвіллевої діяльності молодших школярів: 1 2 3 4.

2. Оволодіння якісною інтегративно-теоретичною підготовкою:

- засвоєння загально-педагогічних і психологічних особливостей музично-естетичного виховання учнів: 1 2 3 4;

- обізнаність у галузі музики в контексті мистецької підготовки: 1 2 3 4;

- засвоєння музично-ігрового репертуару: 1 2 3 4;

- оволодіння теорією та методикою організації музичних ігор: 1 2 3 4.

3. Здатність до практичного керівництва музично-дозвіллевою

діяльністю:

- уміння добирати музичні ігри відповідно до завдань розвитку та виховання молодих школярів: 1 2 3 4;
- уміння творчо організовувати різні види музичних ігор з метою естетичного виховання молодших школярів: 1 2 3 4;
- уміння забезпечувати керівництво участі дітей в музично-дозвільній діяльності: 1 2 3 4;
- розвиненість комунікативних навичок щодо реалізації творчої взаємодії з учнями в процесі створення музично-ігрового поля: 1 2 3 4.

4. Стійка орієнтація на самовдосконалення та творче зростання:

- здатність до самоаналізу процесу організації музично-дозвільної діяльності молодших школярів: 1 2 3 4;
- уміння вносити конструктивні зміни в процесі організації музично-дозвільної діяльності: 1 2 3 4;
- адекватність самооцінювання ефективності використання музично-дозвільної діяльності в роботі з молодшими школярами: 1 2 3 4;
- прагнення до саморозвитку власного творчого потенціалу: 1 2 3 4.

Дайте загальну оцінку Вашої готовності до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвільної діяльності молодших школярів та сформулюйте основні проблеми, які Ви відчуваєте в контексті готовності до реалізації освітньо-виховного потенціалу музично-дозвільної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Додаток Д

Авторська казка студентки експериментальної групи до колискової пісні “Коліскова” (музика А. Мігай, слова Н. Буркацької) на тему “Як Василько з Мурчиком фею Дзвінку рятували”

Десь у великому місті, де щоранку під вікнами натовп тих, що вічно кудись поспішають, де гуде, як бджоли у вулику, де повно різних парків із чудернацькими атракціонами, де навесні цвітуть найкращі каштани у світі, жив хлопчик Василько. Він любив бігати по вулиці, ловити голубів, гратися з друзями у дворі. Але цього тижня йому не щастило: Василько захворів і змушений був цілісінький день нудитися в чотирьох стінах. Про пригоди залишалось тільки мріяти.

Сьогоднішній зимовий ранок не обіцяв нічого незвичайного. Усе було як завжди. Після чергової порції ліків і гарячого чаю хлопчина повинен був поспати. Покрутившись у ліжку, порахувавши всіх корів, овець і кіз, сьак-так Василько заснув. І наснився йому дивний сон...

Приїхав хлопчик до своєї бабусі в село, де над Десною стоїть білобока хатинка, рясно прикрашена різнобарвними квітами, а за нею ліс сосновий, та такий розлогий і безкінечний. До пристані, що теж неподалік будинку, пристав старий пароплав. Своім гучним сигналом він щогодини сповіщає про прибуття гостей. От зайшов Василько до хати, а там нікого, окрім старого сірого кота Мурчика. Зрадів котик хлопчині, кинувся до нього, муркотить, вусиками лоскоче. А тоді й каже:

– Васильку, біда в нас! Страшна зла відьма викрала нашу добру фею Дзвінку, що живе в квітнику. І якщо її не повернути, то всі рослини загинуть.

– Ото лихо! – схвильовано відповів хлопчик, який зовсім не здивувався, що тваринка вміє розмовляти, адже давно підозрював, що

Мурчик не зовсім звичайний.

– Ми маємо врятувати Дзвінку! Та шлях до злої відьми нелегкий і сповнений перешкод.

– Ми впораємося, Мурчику! – упевнено сказав Василько.

І відважні друзі вирушили в далеку подорож. Підійшли вони до дрімучого лісу, де розлоге гілля сосен вкривало все довкола. Лячно стало нашим маленьким рятівникам, але вони були відважні. Переборюючи свій страх, вирушили вглиб лісу. Вони довго йшли, аж ось потрапили на чарівну галявину. Там їх зустрів старий Лісовик.

– Я вже зачекався на вас. Думав, не прийдете, – сказав він.

– Ти допоможеш нам урятувати Дзвінку? – запитав Мурчик.

– Звісно, адже вона моя давня подруга. А друзів у біді не залишають.

– Нам потрібно дістатися до будинку злої Відьми, – сказав Василько. – Але ми не знаємо, як це зробити.

– Зараз усе влаштуємо, – пообіцяв добрий Лісовик.

Він зайшов до свого чудернацького помешкання, а за хвилину повернувся звідти з сопілкою в руках. Приклав її до вуст – і залунала дивовижної краси мелодія. Вона вільним птахом злетіла до неба, і за мить на галявині з'явилася білосніжна хмаринка-кінь. Лісовик щось прошепотів на вухо гостеві, а потім задоволений, звернувся до друзів:

– Мій прудкий кінь Вітер домчить вас у потрібне місце. Будьте обережні.

Та врятуйте Дзвінку!

Василько з Мурчиком кивнули, залізли на прудкого коника і вмить злетіли над лісом. А галявина з чудернацьким будиночком стала зеленою плямою, десь там далеко внизу. Вони линули над високими соснами, наближаючись до хатини старої відьми. Кінь

Вітер швидко домчав рятівників до пункту призначення. Василько та Мурчик подякували йому й рушили до хати. Зайшовши, Василько одразу

побачив змучену Дзвінку, а зустріла їх зла Відьма. Вона зовсім не хотіла віддавати друзям фею. Та Мурчик зміг домовитися зі старою. Хтозна, що котик наговорив їй, але Відьма відпустила зморених друзів і щасливу Дзвінку.

Згодом усі дісталися бабусиної хатинки.

– Дякую вам, друзі! – сказала фея. – Ви не залишили мене в біді, і я хочу подарувати вам дещо на згадку про нашу дружбу.

За мить Василько тримав у руці медальйон у вигляді тюльпана, а Мурчик грався новим клубочком. А потім, зморений мандрами, хлопчик заснув.

Прокинувся Василько у своїй квартирі у великому місті. За вікнами сигналили машини і натовп гудів, як бджоли у вулику. У кімнату зайшла мама й сповістила про приїзд бабусі з села. Василько дуже зрадив. А ввечері бабуся співала онукові чарівну колискову про котика, котрий закотив свій клубочок у темний куточок; про Лісовичка, який вкладав спати свого неслухняного синочка; про чарівну хмаринку, що линула вдаль над сосною; про те, як у маленькому тюльпані засинала фея...

Сон тихенько постукав у віконце – і хлопчик заснув. А бабуся крадькома поклала під Василькову подушку медальйон-тюльпан.

Додаток Ж

Музично-ігровий задум гри “Дибидиби” зі збірки “Весняночка”

В. Верховинця, створений студенткою експериментальної групи Ольгою К.

Діти утворюють коло і виконують пісню. Учитель розміщує дітей у колі так, щоб кожен дідусь став біля своєї бабусі. Далі ведучий подає команду: “І бабусі й дідусі, станьте парами усі!”. За цією командою кожен хлопчик бере правою рукою ліву руку своєї дівчинки, і кожна пара повертається наліво. Таким чином утворюється два кола: зовнішнє – хлопчики, та внутрішнє – дівчатка. Ведучий вигукує: “І бабусі, і діди в ліс рушайте по гриби”. За сигналом діти вирушають у дорогу: вони починають ходити парами по колу повільно, як старенькі, або вправо, співаючи пісню: “Дибидиби – дибидиби, дибидиби – ди, пішла баба по гриби. А дід по опеньки в неділю раненько”. Ведучий вигукує: І тітоньки, і дядьки в ліс рушайте по гриби! “Дибидиби – дибидиби, дибидиби – ди, пішла тітка по гриби. А дядько по опеньки в неділю раненько”. Діти починають крокувати швидко й чітко, у ритмі маршу.

Ведучий дає наступну команду: “І дівчатка й парубки, в ліс біжіть-но по гриби”. Діти біжать або підстрибують легко, наспівуючи: “Дибидиби – дибидиби, дибидиби – ди, пішла дівка по гриби. А хлопець по опеньки в неділю раненько”. Цю пісню-гру можна провести в різних діях, наприклад: закінчивши збирання грибів парами, дідусі ніби втомлюються й сідають на підлогу, а бабусі продовжують збирання грибів, причому в повільному темпі кожна бабуся кружляє навколо свого дідуся. Створюючи образ “дядьків” або “парубків”, виконують стрибки, а “тітки” та “дівчатка” виконують стрибки навколо себе. Передаючи різні образи, діти можуть рухатися по колу один за одним у протилежних напрямках, розходитися по різні сторони тощо. Як тільки всі

пари опиняться в колі, настає тиша, і ведучий подає команду: “Повні кошики грибів, час додому йти під спів”.